

MUZEOLOGIJA

ZBORNİK ZA MUZEJSKU
PROBLEMATIKU

3

UREDIO
ANTUN BAUER

ZAGREB

M U Z E O L O G I J A

ZBORNİK ZA MUZEJSKU PROBLEMATIKU

Urednik

ANTUN B A U E R

Zagreb, Medvedgradska ul. 70

Tisak: Litografija S.S.J.

Z a g r e b 1 9 5 3.

A n t u n B a u e r

NEKI PROBLEMI MUZEJSKE
ARHITEKTURE

S m j e š t a j m u z e j s k e z g r a d e

Nemoguće je postaviti princip, kako i gdje graditi muzejsku zgradu. Nema dva muzeja, makar bili i potpuno jednaki po karakteru zbirke, kojima bi u oba slučaja odgovarao jedan plan, jedan arhitektonski program za muzejsku zgradu. Svaki muzej je zaseban individuum, zaseban živi organizam, koji sigurno zaslužuje da se graditelj muzeja s njim direktno pozabavi, da na osnovu bogatog iskustva stranih muzeja i loš godina teškog iskustva domaćih muzeja nadje podesno rješenje za svaki konkretni slučaj, za svaki muzej odgovarajuće individualno rješenje.

Ipak nekoliko općih principa daju osnovne smjernice kao bazu za rješavanje problema muzejske arhitekture za sve muzeje. Ovi principi imaju dođuše samo teoretsku vrijednost i oni ne uvjetuju nikakovu kanonsku arhitektonsku formu i konkretno rješenje jednog arhitektonskog problema za zgradu, u koju dolazi muzej. Ovi principi daju samo one elemente, koje treba arhitekt formirati, da bi muzejska zgrada polučila ono, što joj je osnovna svrha, - da zaštiti muzejske zbirke i da ih u svom prostoru smjesti tako, da one dodju do onog izra-

žaja i značenja, koje po svojoj stvarnoj vrijednosti i zaslužuju.

Dosada je kod nas bilo više oficijelnih i neoficijelnih projekata, ali bez stvarnih rezultata, odnosno, bolje, - bez uspjeha, da se dađe zadovoljavajući prosjek za jednu muzejsku zgradu. Razlog je u tome, što nikada nije bio problem dovoljno proučen i planovi su redovito bili nerealni.

Svaka zgrada po svom smještaju u urbanističkom kompleksu grada i po svojoj vanjskoj i nutarnjoj formi i rasporedu prostora načinjena je tako, kako je to bilo potrebno, da bude osposobljena za svrhu, kojoj je namijenjena. Određena namjena izvjesnog arhitektonskog objekta uvjetuje i formu za njegovo rješenje, u prvom redu za raspored prostorija, a onda i za vanjsku formu zgrade. Drugačije su potrebe za smještaj zgrade i za raspored prostora u zgradi, koja je namijenjena stambenim svrhama, uređovnicama, radionama, tvornicama, a pogotovo su drugačije potrebe za smještaj jednog muzeja. Barem bi ovi osnovni principi trebali da budu jasni nesamo muzealcima nego i graditeljima, a i onima, koji su često puta odlučujući faktori za smještaj naših muzeja, a redovno su od muzejskog života vrlo daleko.

Činjenica je, a pogotovo kod nas, da su neprikladne muzejske zgrade često puta skućile i onemogućile razvitak i napredak muzeja i u tolikoj mjeri dotukle vrijednost izloženog materijala, da posjetilac prolazi kraj njega, a da ga gotovo i ne primjećuje. Slike, koje se moraju postaviti nasuprot prozorima, refleksi svijetla onemogućuje, da se slika vidi. Plastika, postavljena u prostorijama, gdje rasvjeta pada u horizontali s refleksom od poda, raspline cijelu formu, koja pod takvom rasvjetom izgubi svaki efekat. Sitni umjetni obrt u vitrinama u velikim monumentalnim dvoranama visine po šest metara. Stilski reprezentativan barokni namještaj smješten na muzejske hodnike i stubišta. Prehistorijska keramika djelomično u fragmentima, sa svojim primitivnim formama postavljena u reprezentativnim dvoranama sa štukaturom, složenim parketima i slično.

Kroz takove dvorane prolazimo i gledamo, kako su se ti izloženi predmeti skupili i snuždili, ubijeni od neprikladnog prostora i nepodesnih vitrina. Akcenat arhitekture i stilski formiranog prostora negativno djeluje na muzejske zbirke, koje su tim prostorom ubijene i djeluju česte bijedno i negativno. Za što je bio najbolji primjer prehistorijske keramike u prostorijama Arheološkog muzeja u Zagrebu prije adaptacije prostorija.

Kod gradnje muzeja, odnosno kod adaptacije zgrade za muzej važno je to, da je zgrada podređena i prilagodjena muzeju, odnosno muzejskoj zbirci, a ne obratno. Krivo je i štetno, ako se muzejske zbirke moraju izlagati tako, kako to dopuštaju prostorije, kojima dotični muzej raspolaže.

Kod gradnje, odnosno pregradnje zgrade za muzej, formu i raspored prostora odlučuje više elemenata. Primarni element bi trebao da bude sama zbirka, za koju se muzejska zgrada gradi, odnosno pregradjuje. Kod nas su, nažalost, muzejske prilike bile u većini slučajeva takove, da su male novčane mogućnosti uvjetovale današnji neprikladni smještaj svih naših muzeja u Zagrebu i to većinom u starim napuštenim zgradama. Osim toga nikada nije bilo dovoljno novčanih sredstava, da se te zgrade odgovarajuće adaptiraju za potrebe dotičnih muzeja. Kod nas su uvijek ekonomski momenti bili vodič za opseg i formu gradnje, odnosno pregradnje, raspored prostorija, dekoracije i slično.

Forma izložbenog prostora a naročito dekoracije trebali bi biti uvjetovani karakterom muzeja, odnosno zbirke, koja će u taj prostor biti postavljena. Drugačije prostorije traži galerija slika, a drugačije etnografska zbirka. Pogotovo dekoracija prostorija mora biti provedena tako, da bude prilagodjena karakteru eksponata i prema tome traži različita rješenja. Dekoracija je najosjetljiviji element u muzejskoj arhitekturi, jer je redovito podložena ukusu vremena i arhitekta, i kratkog je vijeka.

 Za popularitet muzeja je bezuvjetno jedan od najvažni-

jih problema pitanje smještaja muzejske zgrade u urbanistički kompleks grada i smještaj te zgrade unutar jednog određenog prostora ili arhitektonskog kompleksa.

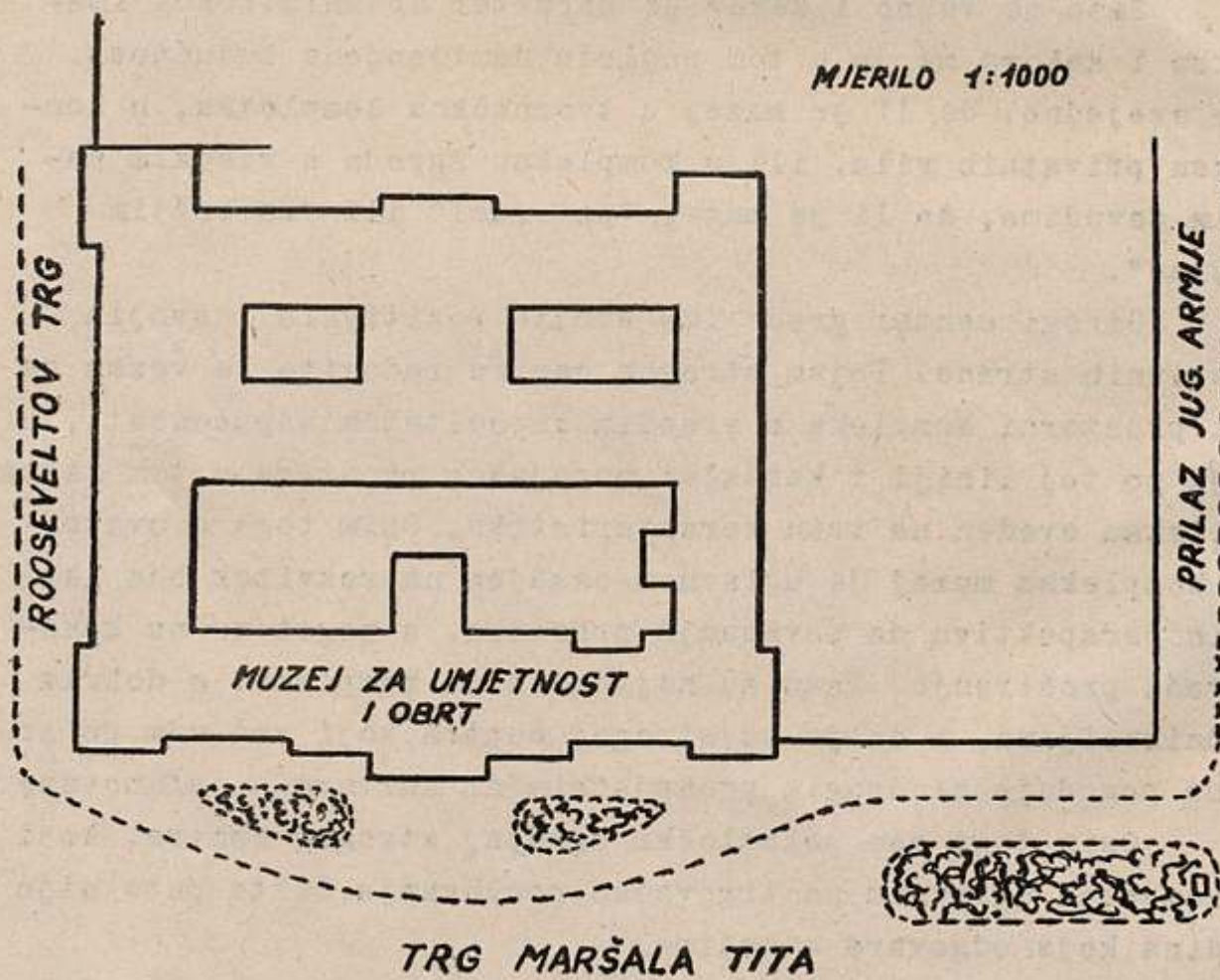
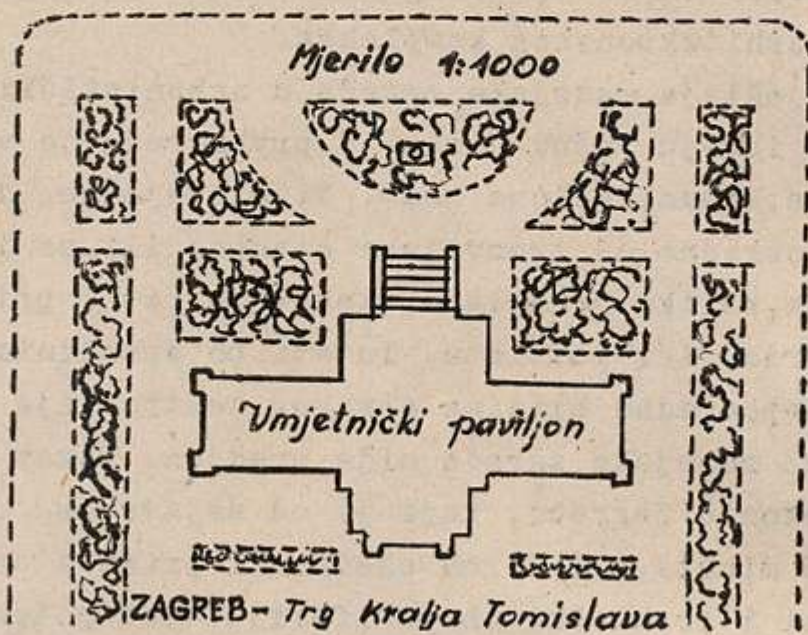
Kod smještaja muzejske zgrade u urbanistički kompleks razni momenti igraju važnu ulogu. U prvom redu je važan pristup do muzeja, komunikacione veze. Nije svejedno, da li se u muzej ide neposredno od tramvajske stanice ili se ide kroz kompleks ulica, koliko je daleko, kakav je put i pristup, - penjati se uz brdo, ići po blatu, lutati po sporednim ulicama, i slično. I neposredna blizina strogog centra nije mjerodavna, ako pristup do muzejske zgrade nije uređen. Takav slučaj je bio s Gipsotekom u Zagrebu, koja je od najstrožeg centra udaljena tek 7-8 minuta, ali forma okolice i pristup bacali su zgradu optički i praktički na periferiju. Ovo potencira i vanjski izgled zgrade, koja još nije uređena.

Zato je važno i kakav je karakter urbanističkog kompleksa i kakova mu je u tom pogledu namijenjena budućnost. Nije svejedno, da li je muzej u tvorničkom kompleksu, u kompleksu privatnih vila, ili u kompleksu zgrada s visokim naučnim zavodima, da li je muzej "pri ruci" ili "za božjim leđjima".

Strogi centar grada ima svojih pozitivnih i svojih negativnih strana. Pojam strogog centra redovito je vezan na uski prostorni kompleks s visokim kapacitetom napučenosti, pa je po toj liniji i karakter muzejskog prostora u tom istom kompleksu sveden na istu karakteristiku. Osim toga u ovakvom kompleksu muzej je uglavnom osuđen na razvitak bez ikakvih perspektiva na povećanje prostora, a pogotovo na kako-vo veće proširenje. Zato su najidealniji kompleksi s dobrim komunikacijama, a dalje od strogog centra, koji već sam po sebi ne pogoduje ni drugim prosvjetnim ni kulturnim ustanovama.

Osim toga sam psihološki ugodjaj strogog centra, koji je usmjeren uglavnom na trgovačko poslovanje, česte puta nije sredina, koja odgovara muzejima.

Van sumnje je, da tvornički predjel grada ne odgovara za smještaj muzeja. Frekventirani dimnjaci, utjecaj kemijskih

spojeva, koji se isparuju iz tvorničkih postrojenja, pa k tome i specifične karakteristike takovih kompleksa, kojima je zasićen zrak, - sve to može osjetljivo utjecati na muzejske zbirke. Osim toga i vlaga, koja je u ovakovom kompleksu zgrada u zraku obično daleko jača, može biti najveći neprijatelj muzejskih zbirki. Napokon i osnovni psihološki ugodjaj ovakovog predjela u principu nije područje djelovanja jednog muzeja.

Smještaj muzeja u "naučni centar" ima svojih pozitivnih strana za naučni rad unutar samog muzeja, odnosno za užu suradnju s institutima i visokom nastavom. Ta veza svakako omogućuje potenciranje intenzivnijeg naučnog rada šireg broja vanjskih suradnika u muzejskim zbirkama. Međutim, ako je ovaj "naučni centar" postavljen slično našem zamišljenom Sveučilišnom gradu, gdje bi bili koncentrirani fakulteti, dakle van živih komunikacija, van živog kruga prosječnog čovjeka, u tom slučaju je nesumnjivo, da će ova okolnost loše utjecati na privliv najšire publike u muzej. Time se muzej u znatnoj mjeri izolira u ograničeni naučni, odnosno stručni krug suradnika i interesenata, a otpada povezanost sa širokim narodnim masama, kojima bi danas muzeji neminovno trebali biti u osnovnoj liniji i usmjereni.

Muzej u historijskom kompleksu grada ili u neposrednoj blizini, u koliko je na odgovarajućem mjestu, odnosno poziciji, u odgovarajućim prostorijama, iako je po svojim zbirkama kulturno-historijskog karaktera, možemo smatrati najidealnijim rješenjem. Logična veza ambijenta i izložbenog materijala daje znatno jači dojam i snažnije djeluje, nego kada jedan od onih elemenata manjka. I sam kompleks grada djelovat će znatno snažnije, jače će oživjeti prošle vijekove, kada prolaznik vidi i onaj drugi materijal iz toga vremena i kada mu taj materijal donese jednu daleko konkretniju spoznaju o prostoru i vremenu, koje je dugim razmakom od nas odijeljeno.

Takav je slučaj s Muzejem grada Zagreba, koji je smješten u Gornjem gradu, na historijskom Griču, u staroj historijskoj zgradi u Opatičkoj ulici.

Muzejska zgrada nema samo funkciju krova za muzejske zbirke i za rad u muzeju. Ona nesamo po svom smještaju, nego i po formi mora biti sudionik nastojanja, da se muzejska zbirka približi široj publici, da i širi naredni slojevi budu suvlasnici i korisnici tih kulturnih vrednota i dobara. Zato je važno, kako se publika odnosi i prema zgradi, u kojoj je muzej, i kako izgraditi muzejsku zgradu, da bude i za publiku uočiva i privlačiva. Zgrada već sama po sebi treba da publiku privlači u muzej.

Historija arhitekture dala nam je cijeli niz primjeraka, gdje je arhitektonski objekt postavljen tako, da upravo brani pristup pod svoj krov. Takovi su grčki hramovi, takav je niz arhitektonskih spomenika. Ovo djelovanje može jedna arhitektura imati po svojoj formi, a druga po smještaju.

Na grčkom hramu ne znate, koja je zapravo pročelna strana, nigdje ne vidite ulaz, koji je sakriven iza dvostrukog reda stupova. Na drugim zgradama, koje su u kompleksu prometne ulice, gdje vas prometna arterija povlači u brzi tempo prometa u ulici, ne dozvoljava vam mogućnost, da uočite ulaz u zgradu. U takove zgrade ulazi samo onaj, koji po privatnom ili službenom poslu mora ući u zgradu i koji znade, kamo ulazi, a ne onaj, koji treba da je smještajem zgrade upozoren i privučen, koji i pred samom zgradom treba da dobije poticaj da udje unutra. Ako je portal, kod ovako uklopljeno smještene zgrade u prometnoj arteriji, i naglašen svojom arhitektonskom formom, on često nema dovoljno snage da zadrži prolaznika, jer ga tjera vreva prometa i prolaznika. Takova zgrada, ukoliko po svojoj arhitektonskoj formi i ima monumentalnosti, ta ne dolazi do izražaja, publika prolazi kraj zgrade, a da je gotove i ne zapaža. Takav primjer je u Zagrebu zgrada sadanjeg Arheološkog muzeja na Zrinjevcu 19, koja unatoč naglašenoj i reprezentativnoj arhitektonskoj formi nije dovoljno ni istaknuta ni zapažena. A pogotovo je nezgodno smješten Muzej Srba u Hrvatskoj u Zagrebu u Marinkovićevoj ulici u jednoj stambenoj zgradi, sakriven u bloku stambenih kuća u sporednoj ulici. Isti je slučaj i s Gale-

rijom slika u Splitu i s bivšom zgradom Gradskog muzeja u Brodu i državnim stambenim zgradama adaptiranim za muzeje, pogotovo u manjim pokrajinskim mjestima.

Od naših zagrebačkih muzeja jedino se može reći za zgradu Muzeja za umjetnost i obrt, da je sretno smještena i sretno riješen pristup do zgrade i u zgradu. Zgrada centralno postavljena djeluje monumentalno po svom smještaju. Pristup nije neposredno s nogostupa žive prometne arterije, unatoč tome što je u strogom centru grada. Postoji razmak između nogostupa, kojim ide glavni promet, i muzejske zgrade. U tom prostoru može čovjek stati, a da ga nitko ne će upozoriti, da se makne s puta, da ne zaustavlja promet, da ga ne guraju sa svih strana.

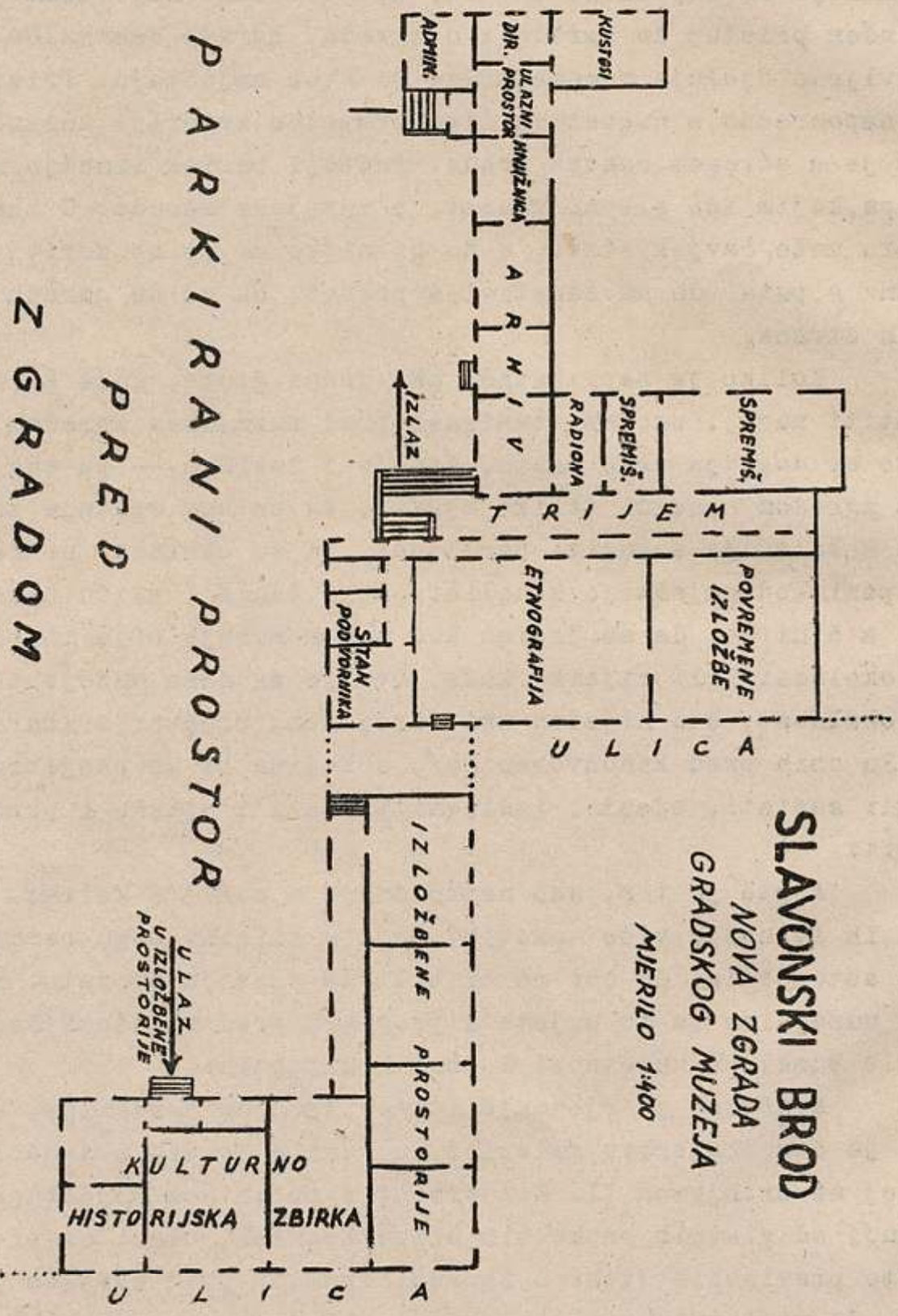
Koliko je neprijatno, ako jedna grupa, koja želi posjetiti muzej, ugovori sastanak pred muzejskom zgradom, - a to se događa vrlo često, što je i logično, - pa ako pred tom zgradom nema ni toliko mjesta, da se bez smetnje za promet može ovdje sakupiti par ljudi. Na tu okolnost se redovito pazi kod smještaja kazališta, kina, škola i sličnih ustanova, a čini se, da se jedino kod naših muzeja nije mislilo na tu okolnost, ili rijetko kada. Ovo je za naše muzeje tim teža okolnost, što nijedan naš muzej nema predvorja /barem u stilu onih pred kinodvoranama/, u kojima bi se posjetioči mogli sastati, sjesti, izmijeniti misli i utiske i porazgovoriti.

A što je tek, ako netko dodje u muzej s kolima. Pa ako ih se nadje više takovih? Gdje u blizini mogu parkirati 2-3 automobila. da oni ne bi bili na smetnju prometu. Koji naš muzej ima za to uvjete u prostoru pred zgradom? Jedino donekle Muzej za umjetnost i obrt i Gipsoteka.

Nesretno je rješenje i pred zgradom Akademije, u kojoj je Strosmajerova galerija, a ranije je bio i Arheološki muzej na Zrinjevcu II. Neposredno s prometnog nogostupa, u jednoj od glavnih prometnih ulica Zagreba, ulazi se preko nešto previsokih stuba u zgradu. Prostor pred zgradom je takav, da prolaznik ima osjećaj, da bi trebao, - ukoliko ima

SLAVONSKI BROD
 NOVA ZGRADA
 GRADSKOG MUZEJA

MERILO 1:400

Projekt: Inž. Fučić

potrebe, da stane pred ovom zgradom, - ili da ode na drugu stranu ulice, ili da zaobidje zgradu s druge strane. Monumentalno naglašeno pročelje s kolonadom ostaje bez efekta. Djeluje tek s druge strane ulice, na kojoj, - ako gledate na portal i u smjer vašega posjeta, - stavljate se u opasnost, da bi mogli stradati pod točkovima kojeg modernog prevoznog sredstva, koje bezglavo juri ne računajući na psihološki ugođaj posjetnika ove naše najznačajnije umjetničke galerije.

Da je zgrada barem 8-10 m uvučena u park, da nije neposredno na prometnom nogostupu, mogli bismo reći, da je ova zgrada idealno smještena obzirom na urbanistički sklop, u centru grada, na prometnom mjestu, u parku, monumentalno postavljena na akcentuiranom centralnom prostoru.

Koliko negativno djeluje ulaz u ovu zgradu Akademije, pokazala je izložba "Zlato i srebro Zadra" 1951. godine, koja nije mogla privući odgovarajući broj posjetilaca, unatoč tome, što je bila živa propaganda, a interes publike za publikacije o toj izložbi bio je očit. Izložba je bila postavljena u prizemlju u astriju Akademije.

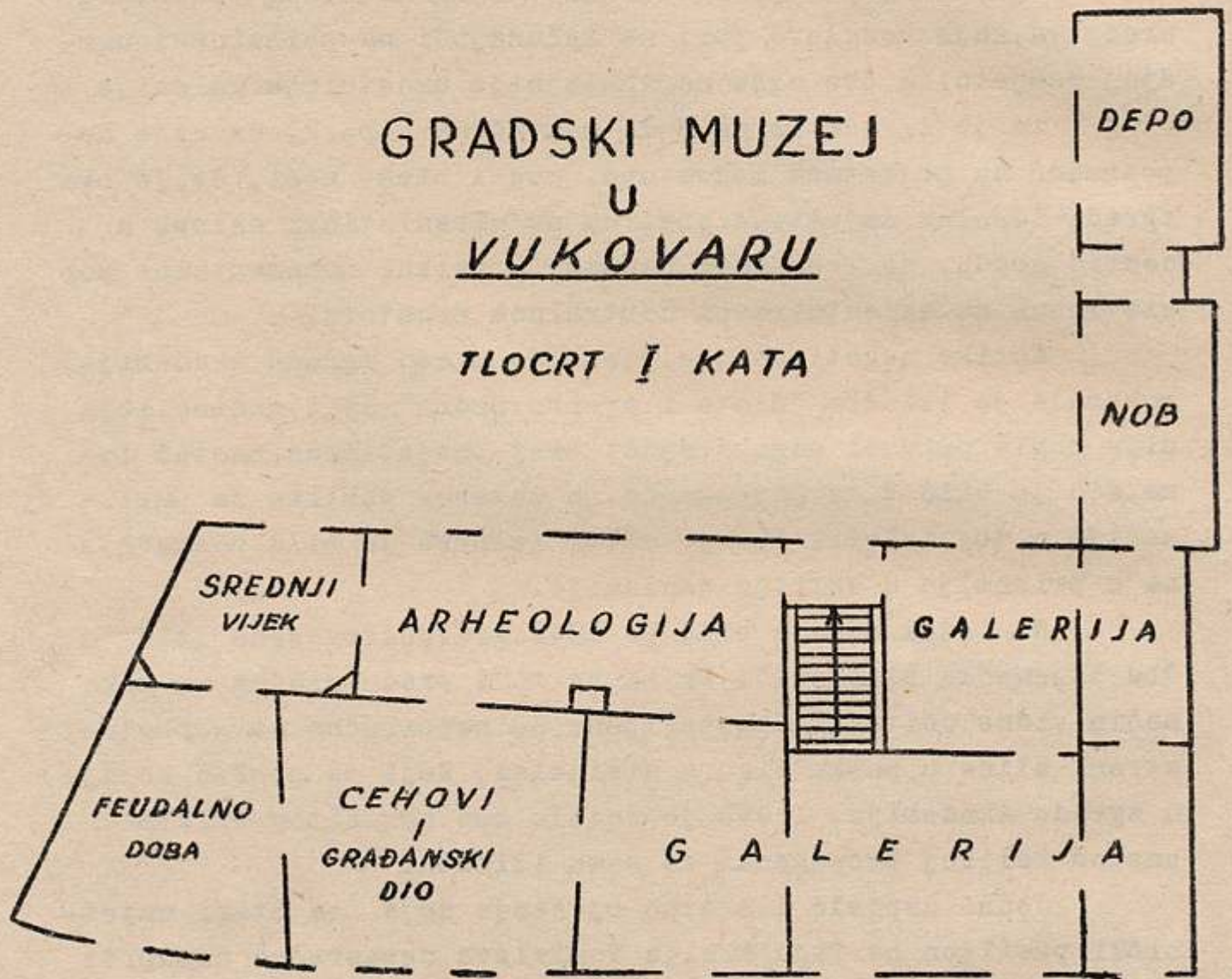
Na istom mjestu bila je 1942. god. postavljena izložba "Njemačke plastika". Da bi se to i pred zgradom na neki način vidno očitovalo, postavljena je neposredno na suprotnoj strani ulice u parku figura strijelca, koji je uperio koplje u zgradu Akademije. I ovo je ostalo bez naročitog efekta unatoč velikoj propagandi za samu izložbu.

Jedno uspjelo i sretno rješenje daje nam Stari umjetnički paviljon na Trgu kralja Tomislava, neposredno nasuprot kolodvora.

Koliko je na samoj zgradi i pred zgradom Akademije neprovedivo staviti bilo kakova uočljiva upozorenja na izložbe, galeriju, priredbe ili slično, što se održavaju u zgradi Akademije, toliko su sam pristup i okolica starog umjetničkog paviljona formirani tako, da izdaleka svakog upućuju na zgradu i na ulaz u paviljon. Reklamni objekti i upozorenje na izložbu i slično mogu se postaviti i obično postavljaju tako, da ih svatko može i mora uočiti, htio ili ne htio, imao

GRADSKI MUZEJ
U
VUKOVARU

TLOCRT I KATA

interesa za to ili ne.

Osim toga sam ambijent pred zgradom, čiju monumentalnost potencira Meštrovićev spomenik Meduliću, pa širina i prostor na ulazu u zgradu, sve je to magnet, sve to privlači posjetioce. Sve to akcentuira smjer prema ulazu u paviljon. Taj ulaz nije ničim zaklonjen, nije ničim smetan i vidljiv je već iz znatne udaljenosti.

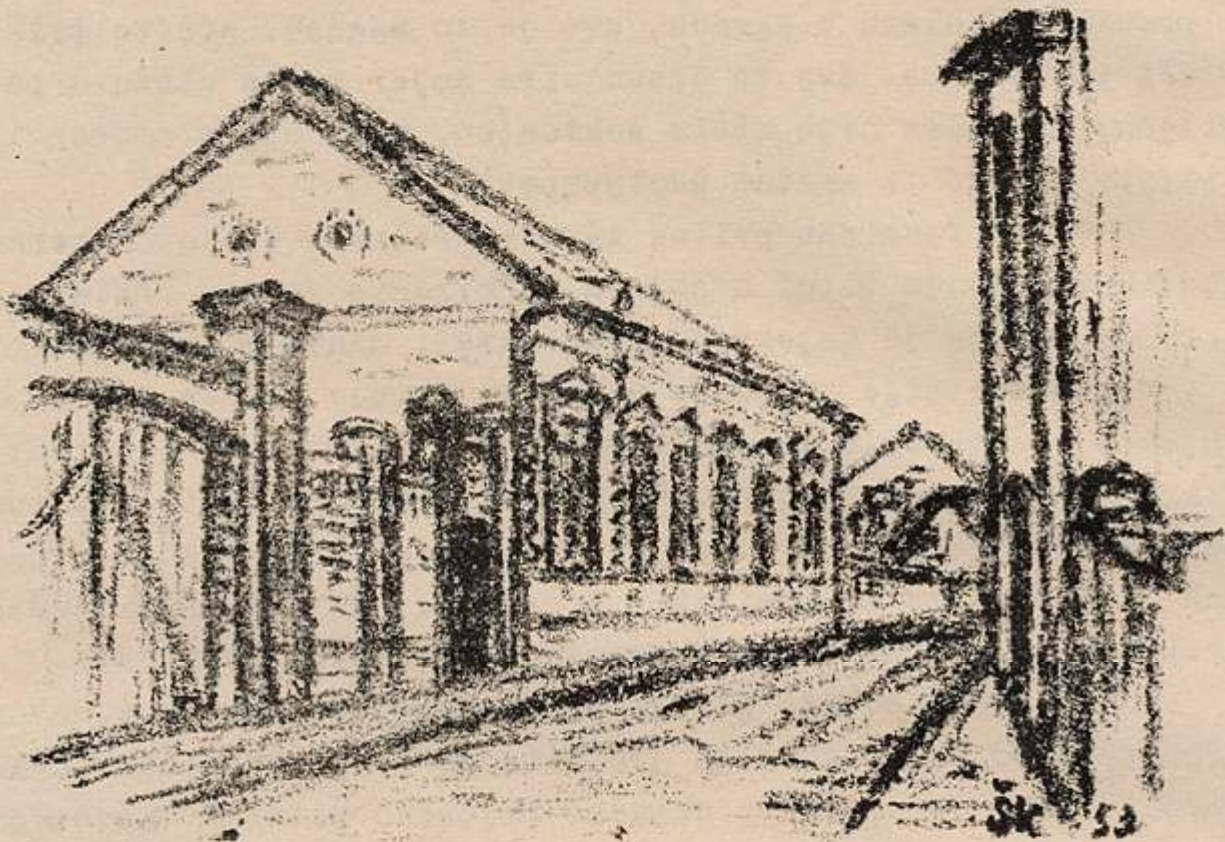
Ovako formiran prilaz zgradi, prilaz s ovakovim karakteristikama, to je bitni uvjet za formiranje jednog prilaza zgrade, u koju je smješten jedan muzej, odnosno galerija.

Najsretnije rješenje muzejske zgrade je van sumnje smještaj Gradskog muzeja u Varaždinu u historijskoj zgradi starog varaždinskog grada. Ova zgrada sama po sebi i po svojoj arhitekturi ima historijsko značenje. Ona je sama svjedok cijelog niza historijskih događaja, koji su bili često prekretnica historijskog zbivanja u hrvatskoj prošlosti.

Unatoč tome, što je ova zgrada subjekt nesamo po svom historijskom značenju, nego još vile po svojoj arhitektonskoj formi, ovdje je sretno i skladno riješeno pitanje smještaja muzeja unutar arhitektonskog prostora. Ovo je uspjelo uglavnom radi toga, što je u izvjesnoj mjeri zadržana, odnosno restituirana funkcionalnost prostorija i time je uskladen jedan subjekt, koji nosi zgrada po sebi, i drugi subjekt, koji nose muzejske zbirke. Tako cijela muzejska zbirka sa zgradom čini jednu cjelinu. S ovom muzejskom zbirkom je i zgrada došla u svoju izvornu formu, oživljena je. A isto tako i muzejske zbirke su postavljene u odgovarajuće prostorije i time daju dojam funkcionalnosti, približene su životu i publici.

Ovo je polučeno radi toga, što je u osnovnoj crti sklad između materijala, koji je u toj zgradi postavljen, i same zgrade. Materijal je uglavnom i istovremen sa zgradom. Teže bi bilo, da je u ovoj zgradi postavljena arheološka zbirka. Previše jak akcenat, koji nosi po svojoj arhitektonskoj formi sama zgrada, išao bi sigurno na štetu takove zbirke, koja bi bila ovamo postavljena.

Smještaj muzeja, odnosno starog grada i pristup do

VINKOVCI - Prva zgrada grad. muzeja.
 Ranije banka - sada stambena zgrada.

zgrade uređen je tako, da je potencirano naglašen smjer prema ulazu u zgradu. Cijela okolica zgrade je parkirana ! Od naših muzeja u Zagrebu takovim smještajem u parku može se pohvaliti jedino zgrada Akademije na Zrinjevcu, u koju je smještena Stara galerija !! Svi ostali zagrebački muzeji uklopljeni su u sklop drugih zgrada; tako su Muzej za umjetnost i obrt, Arheološki muzej, Etnografski muzej, prirodoslovni muzej. Donikle je izolirana od okolnih zgrada u okolici Gipsoteka u Medvedgradskoj ulici 2, koja ima pristup sa tri strane slobodan.

Izoliranost muzejskih zgrada ima svojih pozitivnih

VINKOVCI - *Banka, - KNO. - Sada*
GRADSKI MUZEJ

strana. U prvom redu manju opasnost od požara i provale. U sklopu s drugim zgradama može se požar prenijeti na muzejsku zgradu neposredno sa susjedne. Tako je opasnost dvostruka od vatre u zgradi i od vatre iz susjednih zgrada. Isto tako i provala može se počinuti lakše u zaklonu druge zgrade pa i preko susjednih zgrada.

Park oko muzejske zgrade ili barem u blizini ustvari je proširenje muzejskog ulaznog hala. Pogotovo za ljetnih dana park pred muzejskom zgradom služi u znatnoj mjeri onoj svrsi, kojoj je namijenjen ulazni hal u muzejsku zgradu.

U ovoj funkciji bit će postavljen i park pred zgradom Gradskog muzeja u Vinkovcima i pred zgradom Gradskog mu-

zeja u Brodu. Zgrada bivšeg Gradskog narodnog odbora u Brodu predana je gradskom muzeju. Prostor pred zgradom je parkiran i podesan, da ga se tako uredi, da služi nesamo kao pristup u muzej, nego i kao neposredna priprava za muzejske zbirke.

Ovdje je izneseno samo nekoliko misli o problemima smještaja muzejske zgrade u urbanističkom kompleksu grada i smještaja muzejske zgrade unutar jednog arhitektonskog kompleksa. Ovo je danas tim aktuelnije, jer stojimo pred zadatkom, da za naše muzeje postavimo konkretni perspektivni plan, kojega gotovo ni jedan naš muzej nema u realnoj formi.

Kako je kod većine naših muzeja i u Zagrebu, a pogotovo u pokrajini smještaj muzeja u sadašnjim prostorijama "privremen", to je potrebno pitanje principijelnog stava prema smještaju muzeja u urbanističkom kompleksu raspraviti i potražiti rješenje, koje će dotičnom muzeju odgovarati. Trebalo bi prekinuti s praksom, da muzej "čeka priliku, kamo će se smjestiti". Muzeji su ustanove, koji - čuvajući našu kulturnu baštinu - daju nam i legitimaciju naše kulture i prema tome ta činjenica daje ustanovi pravo, da za svoje zbirke i vrijednosti, koje čuva, traži i dobije odgovarajuće mjesto i odgovarajući okvir.

P R I M J E N A H I S T O R I J S K I H
Z G R A D A Z A M U Z E J E

Stalno se kod nas, već preko stotinu godina, od osnutka prvog muzeja u Hrvatskoj govori o potrebi odgovarajućih muzejskih prostorijskih, odnosno o potrebi muzejskih zgrada. Ovo se govori čak i onda, kada pojedini muzeji imaju na raspolaganje "višekatnu zgradu sa potpuno dovoljno mjesta, da se u te prostorije smjesti sav muzejski materijal", /a koja po sudu muzealaca ne odgovara za muzej/, i onda, kada se za muzej nudi " stara velika zgrada... sa preko stotinu soba ... u kojoj se ranije nalazio ... i u njoj se odigrao važan historijski događaj ..." /a muzej je ne će da primi, jer mu prostor u zgradi ne odgovara./

Da bi se razjasnilo potrebu muzejskih prostorijskih iz stručne muzeološke perspektive, treba upoznati opće principe i karakteristike, koje treba da ima jedan prostor, odnosno jedna zgrada, da bi bila sposobna, da ju se upotrebi za muzej. Posebno treba proći historijat raznih kombinacija za smještaj pojedinih muzeja, naročito naših muzeja u Zagrebu. Na taj način će se vidjeti i presuditi, da li zgrade, u kojima su naši muzeji, mogu zadovoljiti ili ne. Osim toga treba da budu jasni osnovni principi, što se traži od muzejskog prostora i kojem kriteriju treba da bude podvrgnut, da bude sposoban da primi muzejsku zbirku na izlaganje.

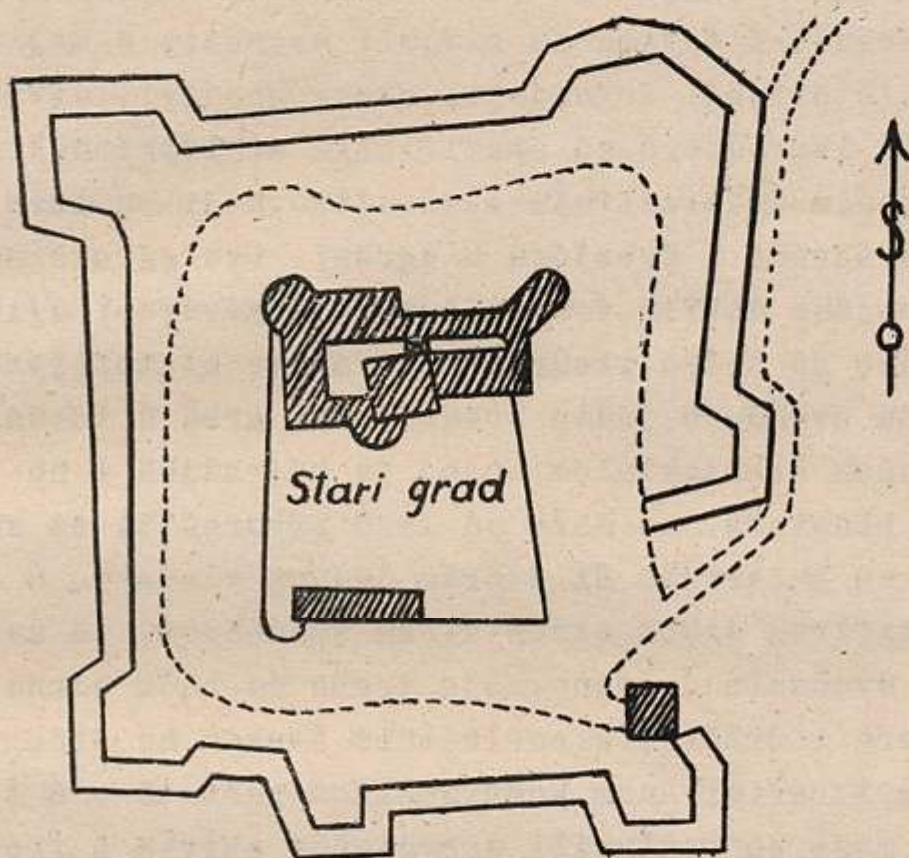
Činjenica je, da je svaka zgrada već u svojoj prvoj osnovnoj zamisli dobila forme, koje je uvjetovala njezina

namjena. Svaka zgrada ima već kod svoje prve zamisli određenu svrhu. Već sama ideja za gradnju bilo koje zgrade došla je iz jedne potrebe, koja je odmah i uvjetovala njezinu namjenu. To je uvjetovalo i formu i veličinu zgrade, njezin smještaj u širem i užem urbanističkom prostoru, rasvjetu, dekoraciju, i što je najvažnije, raspored prostorija, veličinu prostorija, nusprostorije i slično.

Kada ovakova zgrada prestane služiti svojoj prvotnoj namjeni, prestaje biti podesna za ono, za što je sagrađena, ili je prestala funkcija i egzistencija prvotnih korisnika zgrade, - traži se mogućnost primijeniti ovu zgradu za druge svrhe. Postavlja se pitanje, za što bi zgrada bila najpodesnija ili za što se ukazuje potreba. Treće pitanje je, - na kojem mjestu su potrebe muzeja kod rješavanja takovih pitanja. Da li muzeji dolaze u obzir, kada to diktira karakter zgrade, kojoj se traži namjena, ili radi stvarnih potreba naših muzeja, da dobiju odgovarajuće prostorije. Ili muzeji dolaze na tapet onda, kada zgrada stoji bez namjene i bez mogućnosti, da ju se primijeni drugoj svrsi. Je li smještaj naših muzeja bio riješen svijesnim nastojanjem, da se riješi potreba smještaja muzeja u odgovarajuće prostorije, ili je u konkretnom slučaju nekih naših muzeja riješeno slučajem, jer je ta zgrada bila toga momenta na raspolaganje, ili je nitko drugi nije htio, jer za nikakovu svrhu nije odgovarala...

Historijski razvoj muzeja i galerija počeo je u dvorovima magnata - vladara, knezova, aristokracije. Bogate zbirke, iz kojih su se kasnije razvili muzeji, bile su postavljene u starim historijskim zgradama, dvorovima, kurijama, obitavalištima njihovih vlasnika, u kojima je dekor i postav bio u stilu svog vremena, kao da se u njima odvijao život onih, kojima su bile namijenjene.

Postav ovih bogatih i vrijednih uglavnom umjetničkih zbirki u ovakovim prostorijama nije imao muzeološku tendencu. Ove zbirke bile su uglavnom reprezentacije njihovih vlasnika za dokaz njihove ekonomske snage, kulturne visine i moći. S takovom primarnom namjerom postavljena zbirka nema onih aspi-

VARAŽDIN – *Stari grad sa okolicom. Sada muzej Hrvatskog Zagorja*

racija, koje ima danas postav zbirke u jednom moderno uređenom muzeju. Sav dekor postavljen u prostorije, u kojima su visjele vrijedne slike, stajali važni i vrijedni objekti, sve ostalo, što je u tim prostorijama stajalo po diktatu potrebe života, koji se odvijao u tim prostorijama, sve je to manje ili više bilo ravnopravni element u istom prostoru. Sve je to manje ili više imalo istu tendencu. Muzeološki gledano – sav taj materijal zajedno s najvrijednijim eksponatima bio je "objekt" u prostoru. Tendencija je bila druga. Primarno je bilo iskatanuti vrijednost i postaviti na pedestal vlasnika, odnosno onaj pojam, kojemu sve to ima da posluži. Po teme, ko-

liko će pridonijeti tome zadatku dotični eksponat, dotična vrijednost i slično, prema tome je bio dotični predmet istaknut.

Osim toga zgrade, koje su služile za isto takovu reprezentaciju, zgrade, u kojima su živjeli magnati, u kojima su se odvijali historijski događaji, stari gradovi, utvrde, kule, - sve je to izgrađeno sa specifičnim arhitektonskim formama, s izvjesnim dekorativnim elementima, koji su izišli iz same funkcije zgrade i prostora u zgradi. Ove zgrade su već kod svoje namjene dobile formu, koja će odgovarati njihovoj funkciji. Zato je teško preurediti ovakove historijske objekte za desetu svrhu. U jedan sredovječni grad s izrazitom fortifikacionom arhitekturom, kojoj je podređen i unutarnji raspored prostora, ne može se lako preurediti za smještaj jedne moderne galerije. Ni dvorac jednog vladara, u kojem je reprezentativan dekor akcentuiran tendencijom, da uveća pompoznost svečanih dvorana, koje treba da budu odraz moći i snage vladara i države, s pozlaćenim štukom na stropovima, s mozaikom i rafiniranom kombinacijom parketa - u takve dvorane ne može se postaviti arheološka zbirka s fragmentima prehistorijske keramike, fragmentima kamenih spomenika i slično.

To se očito pokazalo i u reprezentativnim muzejima, gdje su zbirke bogate značajnim kapitalnim djelima. U tim muzejima gdje su same zbirke toliko značajne, da po vrijednosti svojih objekata stoje al pari bogatom dekoru reprezentativnih dvorana, i tu je unesen nesklad. Izložbeni materijal je u svom djelovanju prikraćen, - u istom prostoru stoje dva subjekta, - sam prostor sa svojim stilskim dekorativnim elementima kao jedan faktor, jedan subjekt, i izložbeni materijal, eksponati, kojime bi trebao biti prostor u principu u ovom momentu primarno namijenjen, kao drugi faktor, drugi subjekt.

Ovo je pogotovo osjetljivo za historijske muzeje, koji imaju materijal, na kojemu je jači akcenat njegova historijskog značenja često manje efektan, skromniji po formi, dimenzijama i često bez reprezentativnosti i dopadljivosti.

Takav materijal ne privlači pažnju prosječnog gledaoca. A ako je postavljen u reprezentativnoj dvorani s jakim dekorativnim elementima, ostaje nezapažen. Efekat prostora je često tako jak, da privuče pažnju u tolikoj mjeri, da publika prolazi kroz izložbeni prostor muzeja, a da eksponate ne osjeti, ne primijeti, ne doživi, niti primi bilo kakovu spoznaju o njihovoj vrijednosti i značenju.

Takav je bio primjer i zgrada Arheološkog muzeja u Zagrebu. U velikoj dvorani u I. katu, sa pseudobaroknom štukaturom na stropu, s monumentalnim kaminima u uglovima, koji su izvedeni u mramoru s intenzivnim kolorističkim efektima, s akcentom na parketama komponiranim u dekorativnom ornamentu, - u takovoj dvorani, u tom prostoru kraj tih dekorativnih akcenata izloženi skromni fragmenti prehistorijske keramike, razni nalazi prehistorijske kulture djeluju čak i komično.

Kod primjene starih zgrada, koje više ne služe svojoj prvotnoj namjeni, treba za potrebe muzeja postaviti osnovno pitanje, - zašto je ta zgrada namijenjena muzeju. Ako je zgrada dana muzeju radi toga, jer za drugu svrhu nije bila primjenjiva, a zgrada po svom karakteru nema stilskog akcenta, onda je problem adaptacije zgrade za muzej daleko lakši. Ne mora se imati obzira prema izvornoj formi i prostoru. Uvjeti za primjenu takovih zgrada za muzej su jedino tehničke i financijske naravi. Sasvim drugi problem je, ako je zgrada sama po sebi toliko značajna, da ju je potrebno sačuvati zajedno sa svim njezinim arhitektonskim karakteristikama. Treba sačuvati i sve dekorativne elemente u unutarnjem prostoru i vanjski dekor na zgradi - i t.d., i t.d. Dakle, ako je zgrada već sama po sebi muzejski subjekt, ako je ona sama po sebi interesantna kao arhitektura, po njezinim stilskim karakteristikama, po historijskom značenju, - jednom riječi, ako je zgrada već sama po sebi muzej, - onda je za muzealca najveći problem u tu zgradu postaviti još jedan stvarni muzej, odnosno razne muzejske zbirke.

Pitamo se, kako uskladiti historijski arhitektonski objekt, koji treba spasiti, i kako od njega načiniti muzej.

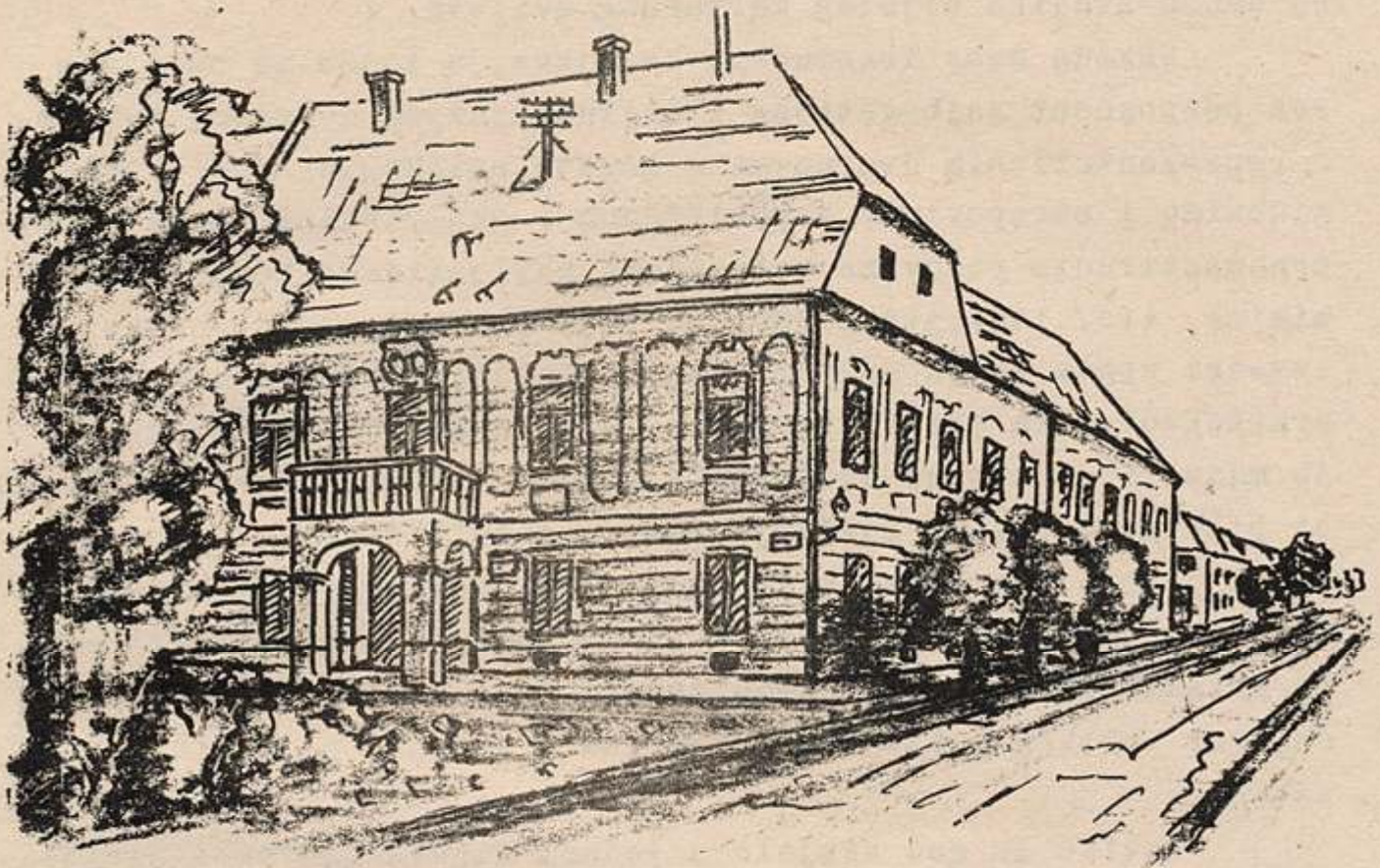
Ako postavljamo ovamo muzejsku zbirku, koja s dotičnom arhitekturom nema nikakve veze ni vremenski ni stilski, mora ne-
minovno doći do kolizije između jednog i drugog problema,
- problem zadržati arhitekturu i sve njezine karakteristike
zajedno s prostorom, u koji se postavlja muzejska zbirka, -
i problem izlaganja i postava same muzejske zbirke.

Taj nesklad je toliko očit u Louvreu, da je izazvao cijeli niz diskusija i rasprava, koje su obogatile stručnu muzeološku literaturu interesantnim zapažanjima. Indirektno je to znatno pridonijelo rješavanju arhitekture suvremenih modernih muzejskih zgrada, koje su građene baš po principima, koje je postavila suvremena muzeologija.

Kod primjene stare zgrade za potrebe jednog muzeja važno je, da li je u zgradi položen akcenat na unutarnjem izgrađenom prostoru. Ako je tu akcenat i ako želimo sačuvati karakter toga prostora i time sačuvati vrijednost toga objekta, onda je osnovno, što ovdje ne smijemo učiniti, da ne smijemo razbiti, odnosno ne smijemo uništiti djelovanje toga prostora. Ako međutim postavljamo u taj prostor muzejsku zbirku, koja kolidira s karakterom prostora ili će nam zbirka razbiti ili uništiti prostor, ili će nam prostor /a pogotovo, ako je dekor toga prostora akcentuiran i u direktnoj opreci s izloženim materijalom/ uništiti djelovanje izloženih muzejskih zbirki.

Takav je izraziti slučaj u Parizu u tipičnoj sredovječnoj ranogotskoj crkvenoj arhitekturi, u crkvi samostana Saint Martin des Camps. Ovdje je smješten tehnički muzej, u kojemu su doduše stari i preživjeli strojevi, ali strojevi novog vijeka, - parni strojevi, električni uređaji, motorna prijevozna sredstva - teški kontrast arhitekturi, koja je nesamo sakralnog karaktera, nego je po svom snažnom djelovanju toliko oprečna i strojevima i vremenu, u kojemu su nastali ti tehnički strojevi, koji su ovdje izloženi.

Kada sam prvi puta posjetio taj muzej, došao sam s namjerom, da vidim, kako je postavljen jedan tehnički muzej te vrste. Međutim me sama arhitektura toliko impresionirala, da sam, tek dugo nakon što sam izašao iz tog muzeja, primijetio,

OSIJEK - *Bivša gradska vijećnica -
Sada Muzej Slavonije*

da uopće nisam vidio sam muzej, odnosno da nisam svratio pozornost na cilj mog posjeta, - nisam vidio, kako je taj muzej postavljen. Arhitektura prostora djelovala je tako snažno, da zbirka, izložena u tom prostoru nije došla do izražaja. Tek kod drugog posjeta u muzej bio sam u stanju, da se koncentriram na samu zbirku, odnosno na muzeološku problematiku, koja je vezana uz takav muzejski postav.

Jedan od tipičnih primjera historijske arhitekture, koja je upotrebljena za muzej, je najveći i najpopularniji muzej Louvre u Parizu. Za Louvre znade nesamo svaki muzealac, nego i svaki intelektualac, a pogotovo svatko, tko je bio u

Parizu makar samo i jedan dan. Ovdje su sakupljene najveće umjetničke i kulturne vrijednosti nesamo Pariza i Francuske, nego i najveće vrijednosti evropske likovne umjetnosti, koje su danas svojina cijelog kulturnog svijeta.

Nekada dvor francuskih kraljeva, u kojem se odvijala sva pompoznost najbogatijeg i najluksuznijeg dvorskog života, u reprezentativnim dvoranama s bogato oslikanim i dekoriranim zidovima i stropovima, s pozlaćenom i skulpiranom štukaturom, ornamentiranim podovima, kolonadama, karijatidama, pompozni kaminima, itd., itd., itd. - Zgrada, koja po svojoj umjetničkoj izvedbi spada medju najreprezentativnije spomenike evropske arhitekture. Ta zgrada je već sama po sebi zaslužila, da bude muzej i da ostane sačuvana u svojoj izvornoj formi. Sigurno bi bilo najsretnije rješenje, da je cijeli dvor ostao onakav, kakav je bio u vrijeme, kada se u njemu odvijao pompozni život francuskog dvora. Takovih je dvorova ostalo nažalost malo netaknutih. Takav je ostao carski dvor Habsburgovaca u Beču, dvor turskog sultana u Carigradu i još par rijetkih izuzetaka.

Koliko je god uspjelo u jednom dijelu Louvre-a uskladiti sve elemente arhitekture i eksponata u jednu cjelinu, ipak i u većini dvorana dolazi do snažnog izražaja nesklad stilski uredjenog prostora s bogatim reprezentativnim dekorom, stropovi barokno skulpirani, oslikani, pozlaćena štukatura, a eksponati - rimska plastika. U dvorani s grčkom plastikom stoje ugrađene kao dekorativni elementi, karijatide i dekorativna plastika francuskog baroka - i slično.

Taj nesklad može se ukloniti jedino tamo, gdje arhitektura prostora i dekoracija čine jednu stilsku cjelinu s eksponatima. To je u Münchenu u Nationalmuseumu i namjerno postavljeno, gdje su kompletni enterijeri preneseni u muzejske dvorane, da zajedno s eksponatima toga vremena čine jednu cjelinu. Time se često može oživjeti i prostor i izložbeni materijal.

Ali ovo se može učiniti jedino onda, ako to karakteru izloženog muzejskog materijala odgovara. Rekonstrukcijom

jednog enterijera s namještajem u odgovarajućem prostoru dolaze i eksponati jače do izražaja. Musée Cliny u Parizu, u novom postavu 1949. godine, uspio je riješiti enterijere za gobeline, koji stoje u svom izvornom prostoru. Tako je uspješno bilo rješenje u Stadtmuseum-u u Münchenu sa zbirkom oružja, koja je bila postavljena u svom izvornom prostoru - u viteškoj dvorani Templara, u čijem prostoru je taj gradski muzej postavljen.

Arhitektura dolazi do najjačeg izražaja onda, kada je primijenjena svojoj prvotnoj svrsi, svojoj osnovnoj namjeni, za koju je postavljena. Rekonstruirati funkcionalnost historijske arhitekture, to je želja svakog muzealca, koji postavlja muzej u historijsku zgradu. To je danas često puta neprovedivo. A i potpuna rekonstrukcija, odnosno restitucija izvornog prostora i funkcionalnosti još uvijek hramlje. Jedan sredovječni utvrđeni grad, koji je izgubio svoju izvornu funkciju u našem realnom životu sa svojim utverdama, koje danas nemaju nikakove obrambene snage, topovi na utverdama, koji su ostali ovdje tek kao sjena prošlosti, - kraljevski dvorac sa svim svojim sjajem a bez kraljeva i dvorske svite, - sve bez funkcionalnosti, bez realnog života. To stoji kao objekt spoznaje historijskog zbivanja u prošlosti, preko kojega će posjetilac biti u mogućnosti da dobije realan i konkretan uvid i spoznaju o historijskom vremenu i prostoru.

Arhitektura, jače nego i jedan muzejska zbirka, dobija u svojoj vrijednosti tek onda, kada djeluje funkcionalno. U sretnom su odnosu neki arhitektonski objekti, koji su zadržali svoju izvornu funkciju ili su danas namijenjeni analognoj svrsi. To su danas još rijetki slučajevi sa sredovječnim dvoranama, vijećnicama građeva, pokrajina, ustanova, u kojima su se kroz generacije odvijali i društveni i historijski događaji. Arhitektonski i historijski okvir daje svoj doprinos monumentalnosti i ozbiljnosti zbivanja, koje se odvija u tom prostoru.

Mauzoleji, u kojima prazna mjesta čekaju na one, koji bi još trebali onamo doći, djeluju monumentalnije nego "bivši"

mauzoleji pretvoreni u muzeje. Pa napokon najveličanstveniji spomenici arhitekture, gotske katedrale, koje po svojoj osnovnoj zamisli imaju zadatak da potenciraju sakralnost prostora, tu sakralnost još jače akcentuiraju. Ta tendenca ostala je ovdje još i danas usmjerena u tom pravcu.

Takova arhitektura ima jednu snažnu mogućnost djelovanja. Ona dolazi daleko intenzivnije do izražaja, nego što bi bilo, da je ta arhitektura čisti "izložbeni objekt". Baš ta okolnost, da je ta arhitektura povezana svojom funkcijom s realnim suvremenim životom, da kroz nju struji život suvremenog realnog čovjeka, to je ono, što toj arhitekturi daje stvarni život. Ta arhitektura živi vlastitim snagama, ona je živi organizam, - a ne balzamirani, konzervirani ostatak prošlosti. Ona nije objekt za spoznaju o prošlom vremenu i prostoru, ona je subjekt suvremenog života.

U tom je i bitna razlika djelovanja i nastojanja muzeološkog i konzervatorskog. A tu je i dodirna točka nastojanja, da se historijska arhitektura sačuva i da joj se da neka životna funkcija.

Ako se historijsku arhitekturu želi spasiti i kao takvu sačuvati na taj način, da ju se namijeni za smještaj muzeja, onda je jedina mogućnost sretnog rješenja, ako se u taj prostor metne onu zbirku, koja po vremenu i prostoru i po svom karakteru odgovara arhitekturi. U jednu baroknu arhitekturu ne pristaje ni arheološka zbirka, ni etnografska zbirka, u jednu gotsku arhitekturu ne pristaje moderna galerija, a još manje u sakralni prostor moderna tehnika. Dobrom kombinacijom zbirke uz arhitekturu može se polučiti čak i daleko veći i bolji rezultat, ako se oba problema usklade. To je uspjelo u Gradskom muzeju u Varaždinu, koji je van sumnje baš radi toga kod nas najreprezentativniji i najskladniji muzej u zemlji. Ovdje je uspjelo historijsku arhitekturu popuniti eksponatima i uskladiti tako, da i sami eksponati dolaze do punog izražaja. Postav muzejskog materijala nije išao na štetu arhitekture, - ni obratno. Arhitektura je dala eksponatima odgovarajući okvir, u kojem su eksponati daleko jače oživjeli, nego bi to bilo moguće

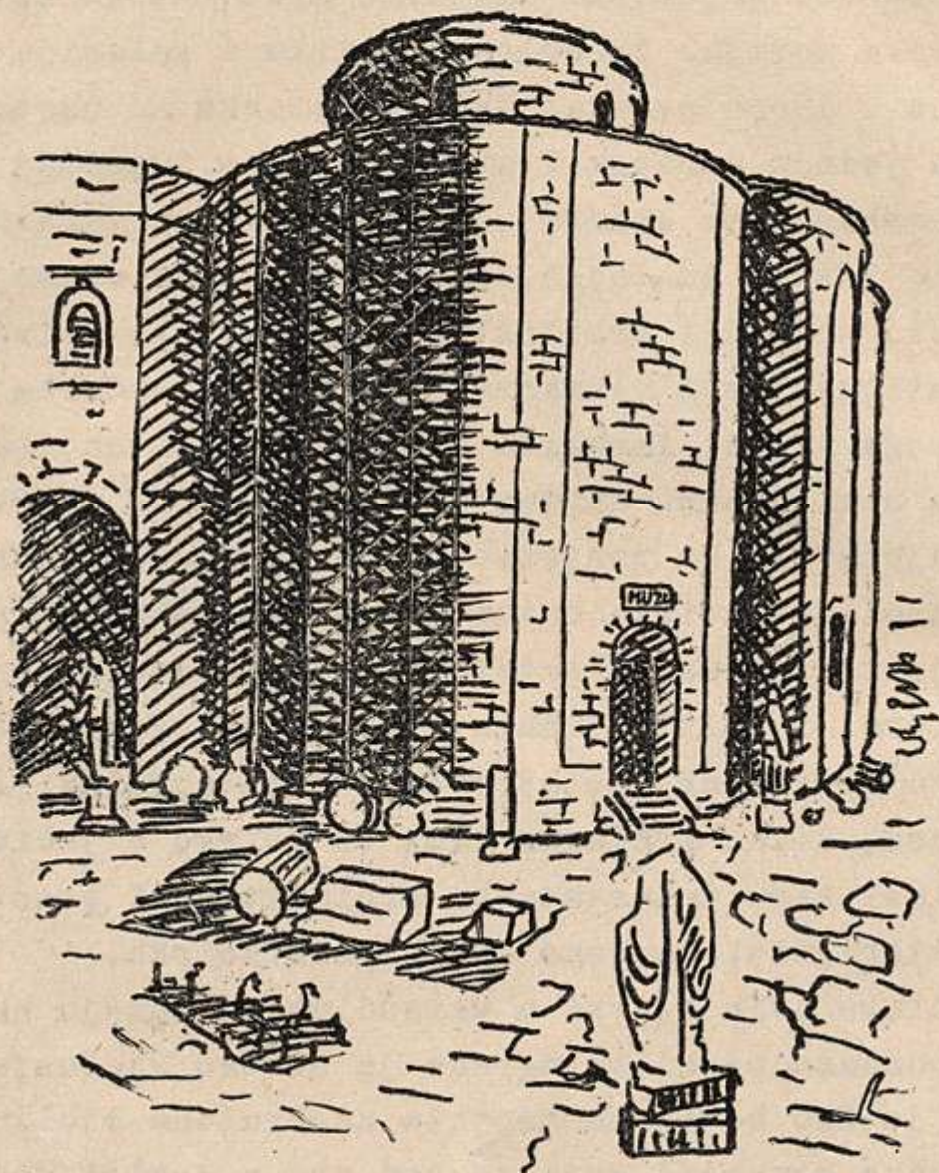
u bilo kakovom drugom prostoru, Arhitektura kroz to djeluje funkcionalno, a i eksponati po svom postavu ovako uskladjeni daju isječak života, koji se osjeti daleko intenzivnije, nego što bi to pružila druga forma postava.

U varaždinskom muzeju raspored zbirki organizaciono je raspoređen tako, da je u starom gradu, u najznačajnijoj historijskoj zgradi smještena kulturno-historijska zbirka, knjižnica i uprava muzeja. Arheološka zbirka i galerija slika smještene su u drugu zgradu. Sve ove zbirke su sastavni dio muzeja, pod jednom upravom i organizacijom. Smještaj galerije, a pogotovo arheološke zbirke u starom gradu u Varaždinu sigurno bi bio "kamen smutnje", razbio bi se sklad, koji danas čini muzejska zbirka i arhitektura. Arheološka zbirka nema i ne može imati savršeno nikakove veze s arhitekturom i s prostorom staroga grada. Izrazita arhitektura i vanjska i unutarnja, koja nosi u sebi snažan akcenat, bila bi toliko jaka i toliko bi djelovala na posjetioca, da bi po formi skromni materijal arheološke zbirke ostao nezapažen. Skromni fragmenti prehistorijskih i rimskih artefakata nimalo reprezentativni po svojoj formi i veličini, malo efektni za prosječnog posjetitelja, ostali bi samo kao atrakcija stručnjacima, dok bi prosječni posjetilac prolazio kroz tu zbirku s jačim osjećajem, da prolazi kroz interesantan arhitektonski prostor nego kroz prehistorijsku, odnosno arheološku zbirku.

Razdioba ovih zbirki u varaždinskom muzeju na odjelite prostore, odnosno odjelite zgrade je sretno rješenje. Stari grad ostao je kao savršeno uspjela zaokružena cjelina i najbolja muzeološka krećacija, koja je kod nas u zemlji dosada polučena.

Specifičan muzeološki problem je arheološki muzej u Zadru, smješten u crkvi sv. Donata. Ova crkva datirana je u IX. vijek, biser sredovječne arhitekture na Jadranu. Ona je sama po sebi jedan od naših najvrednijih i najinteresantnijih arhitektonskih spomenika i kao takav po svojim specifičnim arhitektonskim formama i detaljima interesantan i vrijedan objekt, - arhitektura kao takova je već sama po sebi muzej. Sve

Muzeologija 11.

ZADAR - Sv. Donat - Arheološki muzej

bogatstvo arheološkog materijala, koji je pohranjen i postavljen u ovoj arhitekturi, ostao je u pozadini. Arhitektura je ovdje toliko jaka, toliko snažno djeluje na posjetioca, da muzejska zbirka, ma koliko bila vrijedna i interesantna, ne može ovdje doći do izražaja. Veličanstvenost centralnog prostora toliko apsorbira posjetioca, da privuče svu pažnju jednako dolje u prizemlju, koliko i gore na galeriji. Jedini prostor, u kojem se posjetilac može koncentrirati na eksponate, su oba stubišta, koja služe za pristup na galeriju, gdje su po zidovima montirani kameni spomenici. Ako ovdje neprimjetno pratite prosječne posjetioce, primjetit ćete, da se najdulje zadržavaju kod ovih eksponata na stubištu; naprotiv se dolje i gore na galeriji uglavnom obraćaju u prostor, koji privlači pažnju i interes.

Namjera je, problem ovog muzeja, koji je jedan od naših nacionalno najvrednijih muzeja, riješiti tako, da se u ovu arhitekturu sv. Donata postavi samo onaj materijal, koji je stilski i historijski vezan uz ovu arhitekturu. Zbirka u ovom muzeju time bi se ograničila jedino na starohrvatsku zbirku. Na taj način stvorila bi se jedna cjelina zgrade i eksponata, koji će se međusobno popuniti. Ovakovo rješenje je ustvari jedino moguće rješenje toga problema.

Isti problem je i s muzejskom zbirkom u starohrvatskoj crkvi sv. Križa u Ninu. Veličanstveni prostor ove "najmanje katedrale" datirane u konac VIII. stoljeća, toliko je snažan, da je za posjetioca sav onaj izloženi materijal sekundarnog značenja, unatoč činjenice, da je taj materijal od velike i umjetničke i historijske vrijednosti.

Moderna suvremena muzeologija postavlja izvjesne konkretne principe i konkretne zahtjeve kod postava izložbenog materijala u muzejskoj zbirci i kod postava muzejske zbirke u izložbeni prostor. To su rezultati nastojanja i zapažanja kroz generacije i napokon rezultati svijesnog htijenja, da se sačuva i istakne vrijednost važnih objekata i da se tu vrijednost u ispravnoj formi i spoznaji ostavi kao kulturnu baštinu širokom krugu muzejskih posjetilaca.

Za jednog stručnjaka, koji dolazi često u muzej, nije

važno, da li je zbirka u podrumu, na tavanu u neprikladnim spremištima, ili je u reprezentativnim vitrinama u izložbenom prostoru muzeja. Za takove se muzejski izložbeni prostor i ne postavlja. Akcenat i smisao izložbenog prostora muzeju i postav muzejskih zbirki usmjeren je nestručnoj publici, prosječnom čovjeku, koji kod posjeta u muzej treba da primi izvjesnu konkretnu spoznaju o eksponatima, odnosno o materijalu, koji je izložen u dotičnom muzeju, o njegovoj vrijednosti, važnosti, o životu, o vremenu i prostoru toga eksponata. Zato treba ukloniti sve, što bi posjetioca odvelo od onog osnovnog zadatka, da nesmetano pogleda izloženi materijal i da ga oživi.

"Vrednovati" muzejske eksponate, postaviti ih tako, da dodju do izražaja, da njihova forma i vrijednost uopće može biti opažena i ocijenjena, uvjetovano je u velikoj mjeri s karakterom izložbenog prostora. Odgovarajuće muzejske dvorane mogu eksponate dignuti do njihove maksimalne vrijednosti, a mogu ih u neprikladnim dvoranama potpuno dotući i ostaviti nezapažene.

U muzejskoj arhitekturi je važan problem, koji se redovito javlja pri svakom muzejskom postavu, pri svakoj muzejskoj manifestaciji, a to je karakter izložbenog prostora.

Stara generacija muzealaca postavljala je zahtjev, da muzejski prostor bude ravnopravan faktor eksponatima, da time dađe odgovarajući i dostojan okvir reprezentativnim umjetničkim djelima. Da im na taj način pruži sredinu, u kojoj su ti eksponati bili kao svojina vladara i magnata.

Moderan muzeolog želi za izvjestan postav ili za određene eksponate po mogućnosti i potpuno apstrahirati arhitekturu izložbenog prostora. Time eksponati dolaze jače do izražaja i sva pažnja posjetioca može se usmjeriti jedino na eksponate. Za takav se prostor zidove liči neutralnim tonovima, ili ih se obloži takovim tapetama, koje paraliziraju i apstrahiraju djelovanje zida kao jedne mase i kao faktora, koji formira i ograničuje izložbeni prostor. Rasvjeta se postavlja indirektno, da posjetilac ne osjeti izvor svijetla i da se na taj način prostor po mogućnosti što više dematerija-

lizira. Time se paralizira djelovanje prostora kao takovog, koje bi bilo na uštrb eksponatima.

Ovo su dva suprotna gledanja na muzejsku arhitekturu. Jedno i drugo ima svojih pozitivnih i negativnih strana. Svakako, da je prvi način postava starih muzeja i galerija sastario. No van sumnje je, da i ovaj drugi suvremeni moderni način rješavanja muzejskog postava u svom ekstremnom načinu nije najsretniji, barem u većini slučajeva. O ovom je potrebno opširnije se pozabaviti u okviru teme o postavu muzejskih zbirki u izložbenom prostoru.

Namjera mi je bila ovdje iznijeti muzeološku problematiku historijske arhitekture. Ovo su uglavnom problemi, s kojima se muzealac redovito susreće. Često se takove probleme rješava kompromisom, koji ide dijelom na štetu arhitekture, dijelom na štetu muzejskih zbirki. To se najbolje vidi u samom Louvre-u u Parizu. U pojedinim prostorijama riješen je postav na štetu eksponata, u drugima je ostavljen kompromis, a u trećima su maknuti akcenti nutarnje arhitekture, da bi se postav mogao suvremeno muzeološki postaviti.

Pitanje je, kako se taj problem odražava u našim prilikama. Kakove su perspektive kod nas u našoj muzeološkoj problematici u odnosu prema starim historijskim zgradama, koje treba spasiti odnosno primijeniti nekoj svrsi. Činjenica je, da se historijska arhitektura može spasiti i održati jedino, ako je primijenjena nekakvoj funkciji, - ako u njoj kola neki život. Jedino tako se nalazi mogućnost, da se zgrade održavaju, da se na vrijeme učine potrebni popravci i slično, da se spriječi razaranje.

Ovo je pogotovo važno za zgrade, u koje su smješteni naši manji pokrajinski muzeji, koji su skromnih opsega i po vrijednosti i po karakteru svojih zbirki. Svi ti objekti u najvećem postotku odgovaraju po svom karakteru i formi uobičajenom prostoru građanskih stanova i uređskih prostorija, u koje se zbirke tih muzeja uglavnom mogu smjestiti bez velikih poteškoća. Zato je za takove manje muzeje od interesa, da budu smješteni u zgrade, koje po svojoj arhitektonskoj

ZAGREB - Muzej za umjetnost i obrt. (Tlocrt priz.)

formi i historijskom značenju nose neki akcenat u odnosu prema drugim zgradama u toj sredini.

Rijedak sretan slučaj varaždinskog muzeja u historijskom starom gradu ili zadarskog muzeja sv. Donata ne može se lako ponoviti ni u Zagrebu ni u pokrajini. Rješenje u Dubrovniku; u Šibeniku u kuli starih gradskih zidina; na Trsatu u Frankopanskom gradu i slična rješenja još uvijek nisu dala konačne rezultate. Ovi muzeji, osim djelomično Dubrovnik, nisu još dali jednu muzeološku kreaciju, koja bi značila neki stvarni rezultat.

Na istom putu stoje muzeji u Krapini, Osijeku, Vukovaru

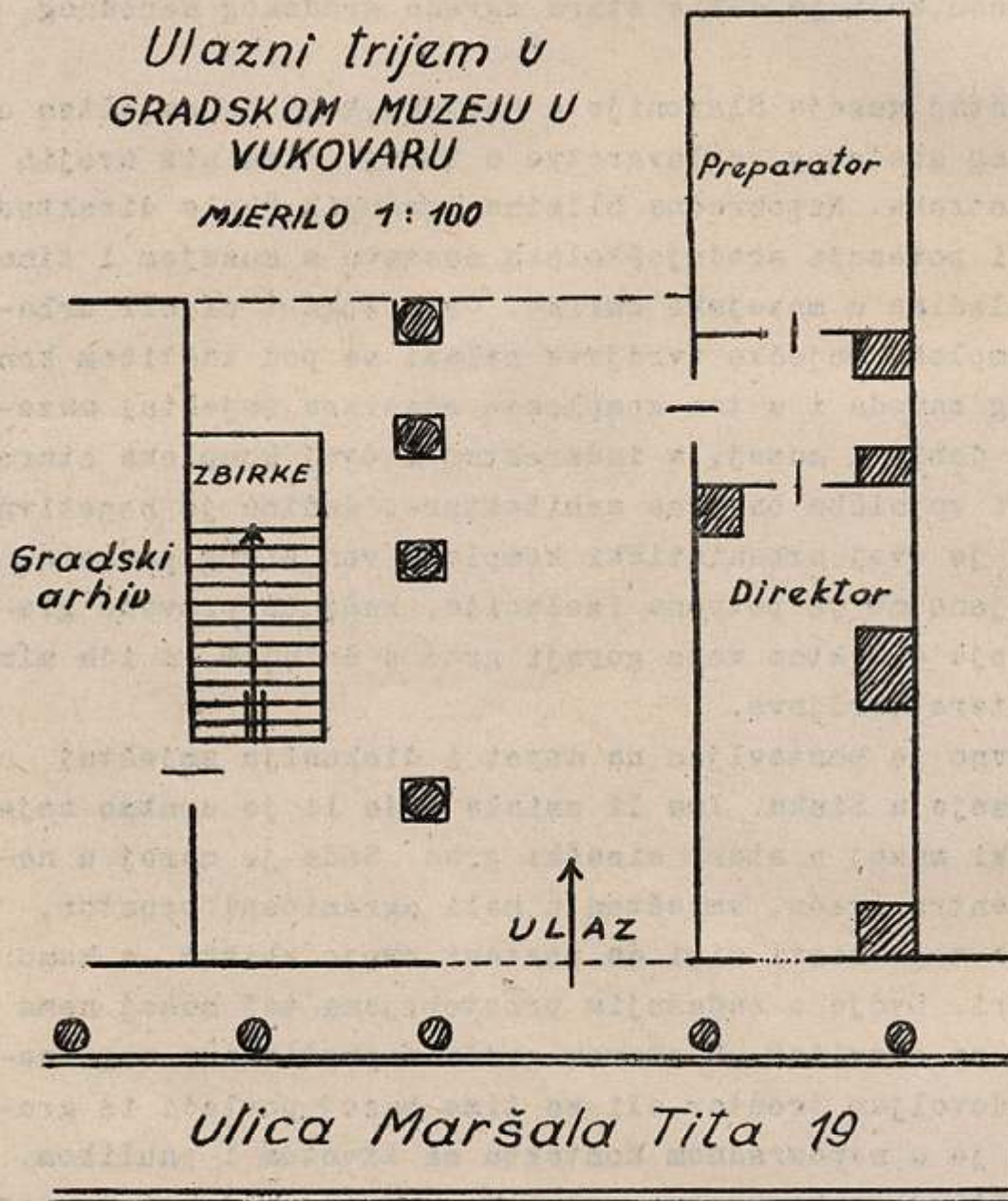
i Vinkovcima. Ovi muzeji smješteni su u stare zgrade, u urbanističkom kompleksu grada imaju izvjesno značenje i nose već jedan specifični akcenat i po svom smještaju i po vanjskoj arhitektonskoj formi. Pogotovo je to akcentuirano u Vinkovcima, gdje je muzej smješten u jednu od najrepresantativnijih zgrada u gradu i u najužem centru. Ove zgrade nemaju nikakovo važno historijsko značenje, a i unutarnja arhitektura nema takvih dekorativnih ni arhitektonskih elemenata, koji bi išli na štetu eksponata. Tako su prostorije - uz male adaptacije - prikladne i za arheološku zbirku, za etnografiju i za galeriju. Sretni su izgledi i za rješenje zgrada i prostora gradskog muzeja u Brodu, koji je dobio staru zgradu gradskog narodnog odbora.

Smještaj muzeja Slavonije u Osijeku, koji je smješten u zgradu bivšeg gradskog poglavarstva u Tvrđji, ima niz svojih pozitivnih strana. Neposredna blizina srednjih škola direktno nadovezuje i povezuje srednjoškolsku nastavu s muzejem i time privlači omladinu u muzejske zbirke. Osim toga i cijeli urbanistički kompleks osječke tvrđjave nalazi se pod zaštitom konzervatorskog zavoda i u tom kompleksu odgovara smještaj muzeja. Time je dobio i muzej, a indirektno i ovaj kompleks stare gradjanske i vojničke barokne arhitekture. Jedina je negativna strana, što je ovaj urbanistički kompleks van živog prometa, a i namijenjena mu je potpuna izolacija, kada se provede glavna ceta, koja direktno veže gornji grad s donjim, a ide mimo kompleksa stare tvrđjave.

Ponovno je postavljen na tapet i diskusiju smještaj gradskog muzeja u Sisku. Ima li smisla i da li je uputno smjestiti gradski muzej u stari sisački grad. Sada je muzej u neposrednom centru grada, smješten u mali ograničeni prostor, u kojem nema mogućnosti niti da postavi svoje zbirke, a kamo li da se širi. Ovdje u sadašnjim prostorijama taj muzej nema perspektive za razvitak. U starom gradu naprotiv ima mogućnosti dobiti dovoljan prostor, ali se time muzej povlači iz grada, u kojem je u neposrednom kontaktu sa životom i publikom. Pitanje je, što je u konkretnom slučaju važnije i da li postoji

moćnost za jedno treće sretnije rješenje.

Niz problema, koji su kod nas postavljeni samo u ovom ograničenom kompleksu primjene stare arhitekture - ili češće napuštenih starih zgrada - za smještaj muzeja, dokazuje, koliko je potreba da se ovim problemima pozabavi širi forum muzealaca. Potrebno je, da se ovakova pitanja rješavaju u dogovoru sa širim stručnim forumom a ne jednostrano, bez iskustva ili bez šire perspektive na takove probleme.

U l a z n a d v o r a n a
u
m u z e j s k u z g r a d u

Posebno pitanje muzejskog prostora je ulazna dvorana u muzejsku zgradu. Ako posjetilac ulazi u muzej neposredno s ulice i dolazi odmah u izložbeni prostor muzeja, u dvoranu s muzejskih zbirka, - skače često za par stotina, pa i za par hiljada godina unatrag. Bez prelaza, a da nije bio u mogućnosti izdahnuti u međuprostoru dah sa prometne ulice dvadesetog vijeka, u kojoj bukti vreva i realan život. Još se posjetilac nije snašao, još nije svijestan, gdje je, i već stoji pred jednim muzejskim objektom, koji ga iznenadi, zaprepasti, impresionira, ili razočara, jer je možda želio nešto drugo, ili je očekivao nešto protivno, ili želio konkretno neke informacije, ili stanoviti objekt, ili slično.

Zato treba ulazna dvorana, odnosno ulazni prostor u jedan muzej da služi u prvom redu publici za orijentaciju, gdje se nalazi, u kakovoj je ustanovi, što će ovdje vidjeti i naći. Ovdje treba da je publika na ulazu u muzej i izlazu iz muzeja u mogućnosti, da dobije informacije o samom muzeju, o svim osnovnim pitanjima ove ustanove, o svim izložbenim objektima i o svemu, što nije na dohvatu u izložbenom prostoru, a što stručnjaku i interesentu može stajati na raspolaganje - studijske zbirke, knjižnica, arhiv, fototeka i slično. Ovdje na ulazu, odnosno u ulaznoj i izlaznoj dvorani trebala bi postojati mogućnost, da publika dobije na prodaju fotografije i reprodukcije važnijih objekata iz muzeja, kataloge muzeja, i slično o dotičnoj ustanovi a eventualno i o drugim srodnim ustanovama i muzejskim zbirka.

Ova ulazna dvorana u muzej služi kao prijelaz s ulice u muzejske zbirke, i kao odmor na izlasku iz muzejskih zbirki na ulicu. Kao što nije poželjno, da posjetilac neposredno s ulice upadne u muzejsku zbirku, tako je poželjno, da ne bude ni obratno, - iz muzejske zbirke neposredno na ulicu. Treba posjetiocu dati mogućnosti, da nakon obilaska po muzejskim dvoranama i zbirkama sjedne i sredi dojmove, odmori se i eventualno izmijeni misli o dojmovima i impresijama u dvoranama muzeja i muzejskim zbirkama.

U ulaznoj dvorani treba da bude u prvom redu mogućnost za sjedenje. Ulazna dvorana je onaj konkretni prostor, u kojem posjetilac na ulazu u muzej mora biti u mogućnosti da osjeti i primi sve ono, što je potrebno, da bi bio u mogućnosti, da od posjeta u muzej, odnosno zbirku nešto ima i da taj posjet poluči svrhu.

Ako hoćete pročitati knjigu, sigurno ne ćete s ulice doći u stan i neposredno na ulazu u stan otvoriti knjigu i odmah započeti čitati. Normalan čovjek će se raskomotiti, sjesti po mogućnosti u što udobniji stolac i na neki način nastojati ukloniti sve ono, što bi ga smetalo u koncentraciji pri čitanju. To trebamo i u muzejima nastojati da pružimo publici, da joj kod posjeta u muzej pružimo ono, što je potrebno, odnosno da uklonimo sve smetnje, da bi publika bila u mogućnosti u zbirkama nešto doživjeti i primiti i izvjesnu spoznaju o materijalu ili o njegovu značenju.

Pripreme za to su svakako u ulaznoj dvorani muzeja.

Osim toga ulazna dvorana u muzej treba da vodi nesamo u zbirke, nego i u ostale muzejske prostorije. To su u prvom redu uredovnica, pa čitaonica s knjižnicom i predavaonom, dvorana za povremene izložbe i studijska zbirka muzeja. Muzejski život ne odvija se samo u izložbenim dvoranama nego i u ostalim odjelima muzeja. Poželjno je, da se baš odavde, iz ulazne dvorane, bez velikih komplikacija obilazjenja na razna sporedna i stražnja vrata, preko niza zapreka dolazi u ostale odjele muzeja. Publika će vjerojatno na ne-

kim eksponatima naći temu i pitanja, koja će htjeti produbiti, nešto detaljnije saznati, nešto konkretno zapitati. Tražit će pristup u knjižnicu, u čitaonicu, studijsku zbirku, da vidi, da studira, prouči komparativni stručni materijal i literaturu. To je sve ono, što bi trebalo u jednom muzeju da stoji publici, pogotovo stručnoj publici na uvid. Trebala bi postojati mogućnost, da publika do toga dodje bez velikih poteškoća i zapreka i bez molbi /čak i pismene molbe za jednu knjigu, za jedan podatak, jednu reprodukciju.../. Ovdje stručna publika mora biti u mogućnosti da dobije na uvid, da se može poslužiti s materijalom muzeja, koji nije za širu publiku, ali koji stručnoj publici nije nepristupačan i nije zatvoren.

Ako muzej ima predavaonu, - a to bi bilo poželjno da ima svaki veći muzej, - bilo bi dobro, da je pristup na predavanje kroz glavni ulaz u muzejsku zgradu, odnosno kroz ulaznu muzejsku dvoranu. Ako su predavanja u vezi s kojom muzejskom zbirkom, poželjno je, da publika eventualno prije predavanja može pregledati dotičnu zbirku ili izloženi materijal, koji je vezan uz temu predavanja. Ili poslije predavanja da je publika u mogućnosti pregledavajući dotičnu muzejsku zbirku dokumentirati, odnosno utvrditi svoju spoznaju i eventualno razjasniti si temu predavanja. Zato je potrebno, da ta ulazna dvorana ima sve one prednosti, koje omogućuju vezu sa svim odjelima muzeja. Time se publici omogućuje, da neposredno na ulazu u muzej osjeti, da se iza kulisa jednog muzeja može doći bez poteškoća, što će vjerojatno publiku u izvjesnom postotku zainteresirati, da i potraži i nadje razloge, da i ovamo udje i da se okoristi i tim mogućnostima.

Jedno uzorno rješenje problema, kako urediti ulazni prostor, ulaznu dvoranu u muzej, uspješno je riješeno u Musée de l'Homme u Parizu. U širokom prostranom prostoru smještena je na ulazu lijevo blagajna sa svim dokumentarnim materijalom za publiku, katalogima, fotografijama, publikacijama i slično, što može zainteresirati širu pa i stručnu publiku. Desno je velika vitrina za povremene izložbe svakog mjeseca "Vitrine du mois".

U dnu dvorane, s izgledom na Eifelov toranj, je "klub"

i "restaurant" za publiku. To si doduše može priuštiti samo onakav veliki muzej, koji bez razlike dana i sezone ima toliki dnevni posjet, da egzistencija ovakvog restauranta nije u pitanju.

Ovakav restaurant mora imati svoje uvjete za postojanje. U protivnom slučaju ga se ne može realizirati. Svakako bi bilo od velikog značenja ovako nešto u našim muzejima, koji zimi nisu nikada loženi. U to doba bi vruća kava i čaj bili za posjetioce jedino olakšanje i osvježenje. Pitanje je, da li se u našim muzejima ovako nešto može realizirati i da li za to postoje preduvjeti.

Prva je činjenica, da su svi naši muzeji relativno mali i da se za oko 1 do 1 1/2 sata može obići sve zbirke pojedinog našeg muzeja. Osim toga gotovo ni jedan muzej nema čitaonice za stručnu literaturu, revije, časopise, novine, stranu stručnu štampu i slično, što bi širu publiku moglo zadržati u muzeju na dulje vrijeme, odnosno na par sati. Ni jedan naš muzej, osim Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu i ranije Gipsoteka, nema uređenu čitaonicu tako, da bi ona bila publici "pri ruci" i da bi se bez većih poteškoća /obijanja vrata, ključanja, ispričavanja, moljakanja i slično/ moglo sjesti u čitaonicu i imati mogućnost nešto pregledati, pročitati, ili prečrtati. Pogotovo čitaonice nisu pristupačne za rad cijeli dan, pa ni toliko, koliko su otvoreni sami muzeji. Jasno je, da pri takovim okolnostima u našim muzejima ne bi imao onakav restaurant ni svrhe, a kamo li egzistenciju. Restaurant ima osnovni zadatak, da omogući publici dulje zadržavanje u muzeju, a to naročito tamo, gdje su muzeji veliki i gdje su otvoreni preko cijelog dana /- muzeji su otvoreni od 10-17 sati/. U muzejima unosi ovakav restaurant i jedan dah suvremenosti, života, topline i društvenosti.

U muzejima u Zagrebu ulazna dvorana postoji jedino u Muzeju za umjetnost i obrt. Ovaj veliki ulazni hal s manjim predprostorom, u kojem je kabina portira, dozvoljava mogućnost, da ga se uredi kao "ulaznu dvoranu" u punom smislu riječi. Ovaj prostor je ključni prostor, raskrsnica u sve prostorije muze-

ja - u upravu, knjižnicu, čitaonicu, asistentima i kustosima, u radione, u dvoranu za povremene izložbe, u predavaonu i u same izložbene dvorane muzeja. U sve te prostorije vodi odavde direktan ulaz. Nažalost, radi pomanjkanja izložbenog prostora i onaj hal je djelomično upotrebljen i kao izložbeni prostor za muzejsku zbirku. Sada je ovdje postavljeno kovano željezo, koje doduše s karakterom i formom svojih eksponata najmanje ometa karakter ove ulazne dvorane.

Svi ostali zagrebački muzeji vode publiku s ulice uglavnom u stubište i u hodnike /Arheološki muzej, Gipsoteka, Stara i Nova galerija, Etnografski muzej, Gradski muzej/ i neposredno u muzejske zbirke. U Staroj galeriji na ulazu, na prelaznoj točki u stubištu, postavljen je stol s reprodukcijama i katalogima. Slično je i u Modernoj galeriji. Donekle je to bilo uspješno riješeno na Izložbi sredovjekovne umjetnosti u Zagrebu u Umjetničkom paviljonu 1951. godine. Tamo je na ulazu u predsoblju bio stol /odvojeno od blagajne/ s katalogima, reprodukcijama i ostalim propagandnim materijalom. Ovdje ste mogli dobiti i sve informacije od stručnih do tehničkih. Ovo je uspjelo zahvaljujući kulturi onog namještenika, koji je tu funkciju vršio. Naši muzeji, nažalost, nisu u mogućnosti takovog namještenika plaćati. Unatoč tome mogao bih tvrditi, da je takav namještenik svakako koristan i rentabilan za ustanovu. U tom slučaju može ustanova računati na prodaju daleko većeg broja kataloga, reprodukcija i ostalog stručnog i propagandnog materijala, koji se u svim vanjskim muzejima redovito prodaje ili na blagajni muzeja ili na posebnim prodajnim šalterima, koji su većinom na ulazu u muzej. Takav namještenik bi u znatnoj mjeri prodajom ovih publikacija i ostalog oteretio muzejski proračun, pa vjerojatno i isplatio svoj honorar.

Plan za rješenje ulazne dvorane u Gipsoteki nažalost nije ostvaren. Princip toga prostora bio je uglavnom analogan ulaznom prostoru u Muzeju za umjetnost i obrt. U Gipsoteki postoji poteškoća u tome, što je ustanova sa svojim zbirkama razmještena u tri dvokatne zgrade, koje praktički nisu međusobno povezane. Ovaj ulazni hal vezao bi zato sve tri zgrade s jednim ulaznim prostorom, kroz koji bi se ulazilo u sve pro-

storije muzeja. Na taj način postavila bi se i znatno olakšala kontrola ulaza i izlaza, bio bi ulaz neposredno u predavaonu i dvoranu za povremene izložbe, koja je bila zamišljena neposredno do ulaza u muzejske izložbene prostorije.

Tamo, gdje ne postoji mogućnost s ulaznom dvoranom, riješiti pitanje ulaza iz profanog dnevnog života u muzejske zbirke preko jednog prostora, koji bi bio posrednik između jednog i drugog života, tamo se može možda postaviti druga kombinacija. Možda prostor pred zgradom može to djelomično nadomjestiti. To bi se moglo pokušati u Gradskom muzeju u Brodu, gdje je park pred zgradom tako izoliran, da je on ustvari ulazno dvorište za muzejsku zgradu. S odgovarajućim uređajem parka pred zgradom bio bi akcentuiran karakter zgrade i ustanove, privlačni akcenti kao propagandni materijal za ustanovu, a ujedno i priprava za posjetioce, da znaju, kamo ulaze. Ovdje se i lako može urediti klupe i mogućnost sjedenja, što u manjem ulaznom prostoru pravi tehničke poteškoće.

Drugog karaktera je prostor pred muzejem u Varaždinu i oko muzeja. Cijeli taj prostor sam po sebi, po svom karakteru je sastavni dio muzeja. Cijela okolica muzejske zgrade - starog varaždinskog grada - je ustvari izložbeni historijski muzejski prostor.

Riješiti ovaj problem u našim pokrajinskim muzejima bit će teže, nego što se to u prvi mah čini. Razlog je redovito u neprikladnim tijesnim prostorijama, u kojima su ti muzeji smješteni. Ovo je pogotovo problem kod dolaska jedne veće grupe - škole, sindikati, radni kolektivi, i slično. U muzeju je teško naći na ulazu u zgradu dovoljno prostora, da se ovakvoj grupi, dok je još na okupu, prije nego se razidje po prostorijama muzeja, kaže par uvodnih riječi, da joj se dade osnovne upute i upozorenja, što bi gledali, na što bi usmjerili pažnju.

CIJANIZACIJA

PRIVREDNA USTANOVA ZA DESINSEKCIJU

DERATIZACIJU

ZAGREB, Nikolićeva ul. 6

Tel. 39-266

*Upravi smanjenje svih vrsta
moljaca, crvotočina i ostalih
štećočina u muzejima sa
garantirano najefikasnijim
insekticidima koji ne
oštećuju ni jednu vrst ma-
terijala. Suradujemo sa mu-
zejima u Zagrebu i pokrajini.*

*Cijene umjerene. Sve informacije
dajemo muzejima besplatno i
bez obaveze.*

ZAGREB

NIKOLIĆEVA UL. 6

CIJANIZACIJA

S a d r Ź a j

A n t u n B a u e r

N E K I P R O B L E M I M U Z E J S K E
A R H I T E K T U R E

Smještaj muzejske zgrade	str. 133
Primjena historijskih zgrada za muzeje	149
Ulazna dvorana u muzejsku zgradu	167
S a d r Ź a j	173
Prilog - reprodukcije	tab. I - VIII.

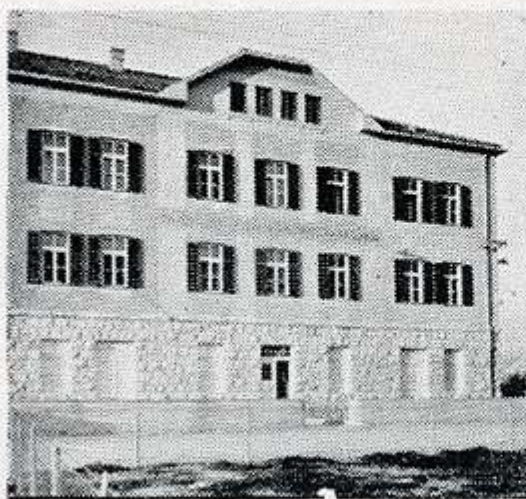
Crteži i nacrti Šimo K l a i ć

Stari grad u Varaždinu. — Sada Muzej hrvatskog Zagorja

Stari grad u Krapini — Sada Muzej narodnog oslobođenja

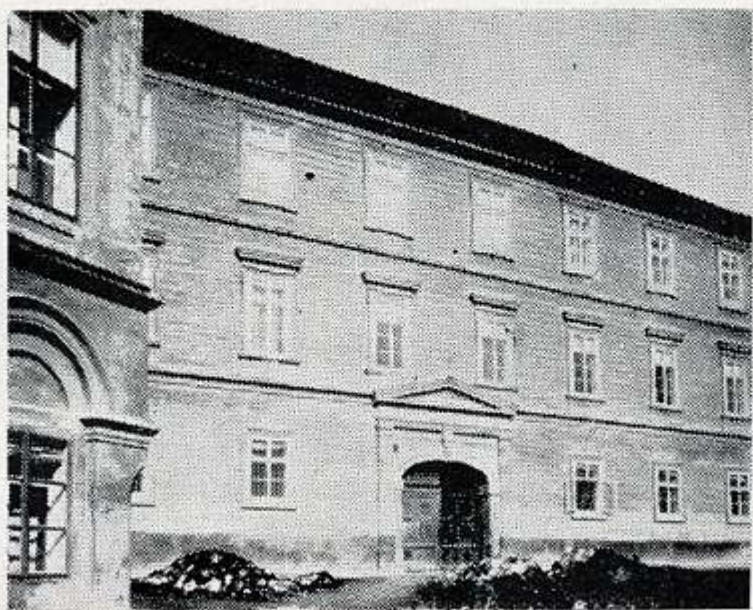
Privatna stambena zgrada — Sada
Galerija u Splitu

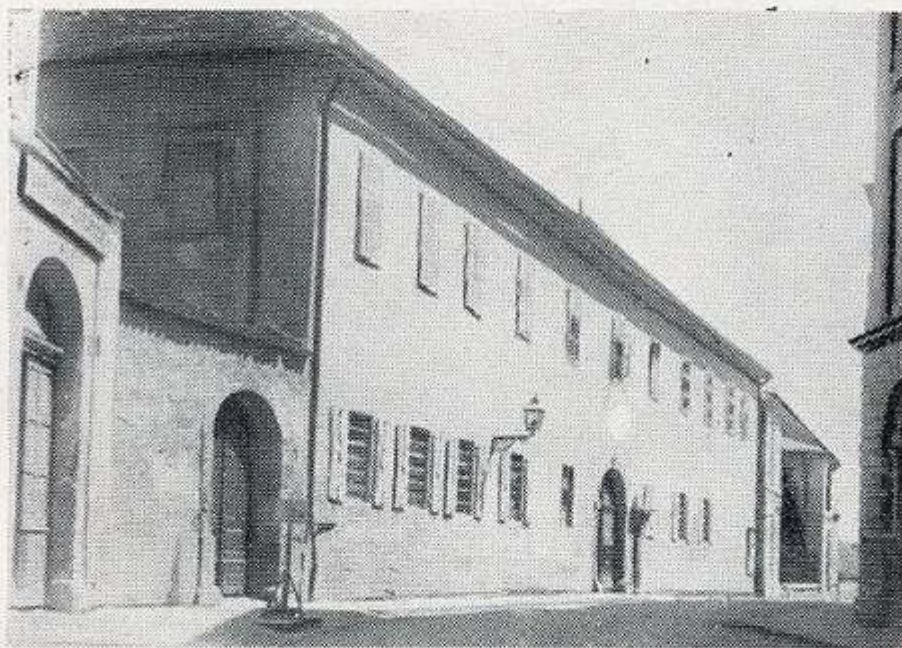
Palača Sermage — Sada Galerija
u Varaždinu

Ulazna kula u stari grad — Prva zgrada varaždinske galerije

»Amadeovo kazalište« — Sada zgrada prirodoslovnih muzeja

Opalički samostan — Financijska direkcija — Sada Muzej grada Zagreba

Palača Drašković — Narodni dom — Stol sedmorice — Prva zgrada Hrvatskog narodnog muzeja

Zgrada Jugoslavenska akademija — U II. katu smještena je Stara galerija

Palača Vranicanij — Seljački dom — sada moderna galerija
u Zagrebu

Priv. stambena zgrada — Banka — Konzulat — Sada
Arheološki muzej u Zagrebu

U zgradi je: Muzej za umjetnost i obrt — Skola za primjenjenu umjetnost
i Tehnički fakultet

Zgrada Učiteljskog doma — U I. katu Hrvatski školski muzej

Umjetnički paviljon.

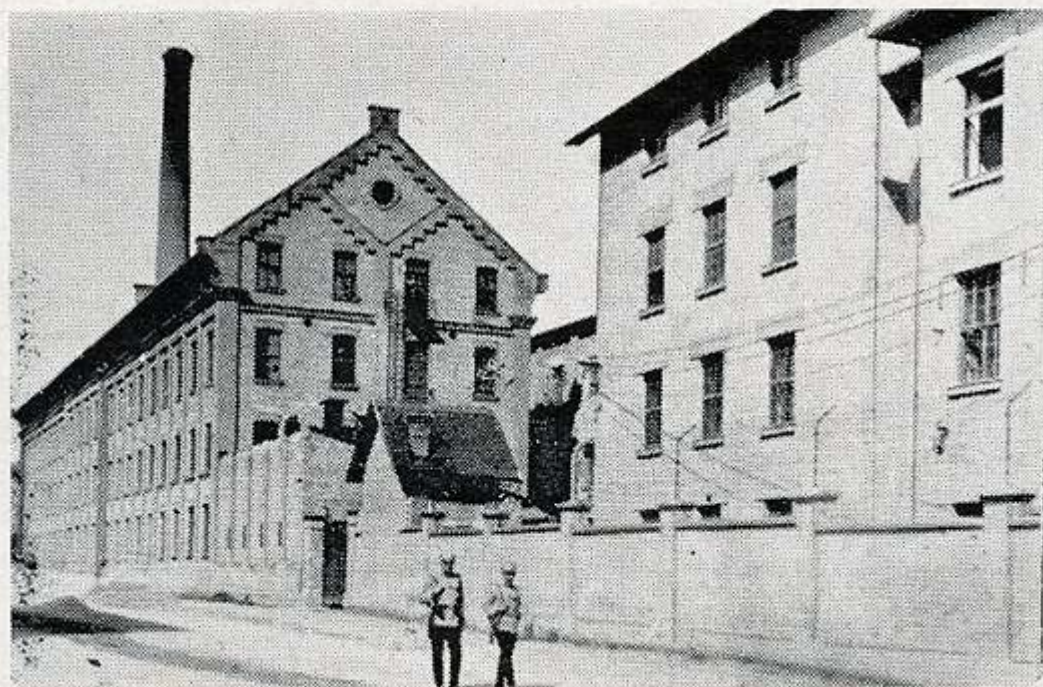
Stari Umjetnički paviljon. U suferonu kavana — Gradski muzej — Sada depo Muzeja za umjetnost i obrt.

Meštrovićev Umjetnički paviljon — Sada muzej narodnog oslobođenja Hrvatske

Zgrada Obrlne komore — Sada Etnografski muzej u Zagrebu

Bivša Tvornica kože — Sada Gipsoteka (snimka prije adaptacije)